

Instituut voor de
Nationale Rekeningen

ECONOMISCHE BEGROTING

Economische vooruitzichten 2004

September 2003

➤➤ Inhoudstafel

	Woord vooraf	1
	Samenvatting	3
1.	De Belgische conjunctuur in internationaal perspectief	5
	Internationale conjunctuur in 2003 en 2004	5
	De conjunctuur in België en de drie belangrijkste handelspartners	7
	Evolutie op de financiële markten	8
	<i>Rentevoeten</i>	
	<i>Wisselkoersen</i>	
	Onzekerheden in verband met de internationale omgeving	9
2.	De bestedingscomponenten van het bbp	10
	Consumptieve bestedingen van de particulieren	10
	Bedrijfsinvesteringen	11
	Investeringen in woongebouwen	12
	Overheidsbestedingen	12
	Voorraadwijzigingen	13
	Uitvoer en invoer	13
	Reëel bruto nationaal inkomen	14
3.	Ontwikkeling van prijzen en lonen	15
	Binnenlands prijsverloop	15
	Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen	16
	Loonontwikkeling in de privé-sector	16
	<i>Ontwikkeling van de loonkosten</i>	
	<i>Bijdrageverminderingen en loonsubsidies</i>	
	<i>Ontwikkeling van de loonquote</i>	
4.	Arbeidsmarkt	19
	Bijlage	23

➤➤ Lijst van de figuren

FIGUUR 1	Verloop van het bbp op kwartaalbasis	3
FIGUUR 2	Verloop van het bbp op kwartaalbasis	6
FIGUUR 3	Beoordeling van de economische toestand in de eurozone	6
FIGUUR 4	Verloop van het bbp op kwartaalbasis	7
FIGUUR 5	Verloop van de rentevoeten: eurogebied en Verenigde Staten	8
FIGUUR 6	Consumptieve bestedingen van de particulieren	10
FIGUUR 7	Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote	10
FIGUUR 8	Bedrijfsinvesteringen	11
FIGUUR 9	Investeringsquote in de marktsector	11
FIGUUR 10	Investeringsquote in woongebouwen	12
FIGUUR 11	Uitvoer van goederen en diensten	13
FIGUUR 12	Inflatie: verloop op kwartaalbasis	15
FIGUUR 13	Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen	15
FIGUUR 14	Ontwikkeling van de loonquote	18
FIGUUR 15	Ontwikkeling van de toegevoegde waarde, de werkgelegenheid en de productiviteit	19
FIGUUR 16	Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad	20
FIGUUR 17	Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking	20

➤➤ Lijst van de tabellen

TABEL 1	Opbouw van de loonkosten in de privé-sector	16
TABEL 2	Ex ante loonlastenverlagingen voor ondernemingen en persoonlijke bijdrageverminderingen	17

➤➤ Woord vooraf

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) heeft deze macro-economische vooruitzichten overgemaakt aan de federale regering in het kader van de opmaak van de federale ontvangsten- en uitgavenbegrotingen voor het jaar 2004. Volgens de gangbare procedure heeft het Federaal Planbureau (FPB) een voorstel van economische begroting voorgelegd aan het Wetenschappelijk Comité en aan de Raad van Bestuur van het INR. Laatstgenoemde keurt de definitieve cijfers goed en draagt de eindverantwoordelijkheid. Het Wetenschappelijk Comité heeft op 1 oktober 2003 een gunstig advies uitgebracht over de economische begroting.

Deze vooruitzichten houden rekening met de jaaraggregaten die gepubliceerd werden in *Deel 2 van de Nationale Rekeningen 2002 ('Gedetailleerde rekeningen en tabellen')*, de kwartaalaggregaten tot het eerste kwartaal van 2003 en de flash-raming van het bbp voor het tweede kwartaal van 2003.

De hypothesen in verband met de internationale omgeving zijn gebaseerd op de voorjaarsvooruitzichten van de Europese Commissie, geüpdatet op basis van recente consensusvooruitzichten en kwartaalramingen van de wereldgoederenhandel die uitgevoerd werden door het Nederlandse Centraal Planbureau. De evolutie van de financiële variabelen (wisselkoersen, rentevoeten, olieprijsen) is afgeleid uit de verwachtingen van de financiële markten midden september. Om de samenhang tussen die verschillende bronnen te verzekeren werd bij de berekening van de wereldhandelsprijsen en de buitenlandse afzetmarkten van België gebruik gemaakt van het internationale model NIME, dat op het FPB werd ontwikkeld. De vooruitzichten voor België werden gegenereerd door de combinatie van de jaar- en kwartaalversie van het model MODTRIM, dat eveneens op het FPB werd ontwikkeld.

Zoals steeds is de economische begroting opgesteld onder de hypothese van 'ongewijzigd beleid'. In dit geval betekent dit onder meer dat de effecten van de beleidsintenties die in het regeerakkoord zijn opgenomen maar nog niet uitgewerkt zijn in concrete maatregelen, niet in rekening werden gebracht.

Deze vooruitzichten werden voltooid op 30 september 2003.

L. Verjus

Voorzitter van de Raad van Bestuur
van het Instituut voor de Nationale Rekeningen

Kerncijfers voor de Belgische economie*Wijzigingspercentages in volume - tenzij anders vermeld*

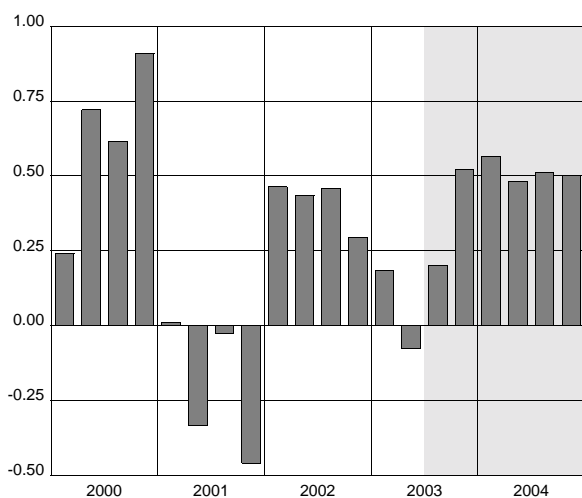
	2001	2002	2003	2004
Consumptieve bestedingen van de particulieren	0.8	0.4	1.3	1.5
Consumptieve bestedingen van de overheid	2.7	1.9	1.9	1.6
Bruto vaste kapitaalvorming	0.3	-2.5	2.1	2.9
Totaal van de nationale bestedingen	0.4	0.8	1.8	1.8
Uitvoer van goederen en diensten	1.3	1.0	-1.1	4.8
Invoer van goederen en diensten	1.1	1.2	-0.1	5.0
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	0.2	-0.1	-0.9	0.0
Bruto binnenlands product	0.6	0.7	0.9	1.8
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2.5	1.6	1.6	1.4
Gezondheidsindex	2.7	1.8	1.4	1.3
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	1.7	1.3	1.7	1.9
Spaarquote van de particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	15.4	16.2	16.5	16.9
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	60.5	-12.4	-5.0	16.4
Werkloosheidsgraad (Eurostat standaard, jaargemiddelde)	6.7	7.3	8.0	8.2
Saldo lopende rekening (betalingsbalans, in % van het bbp)	4.0	4.7	4.8	4.9
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro)	89.5	94.1	111.3	111.1
Korte rente (interbancair tarief, 3 maand) (%)	4.2	3.3	2.3	2.4
Lange rente (OLO,10 jaar) (%)	5.1	5.0	4.1	4.3

►► Samenvatting

Lichte neerwaartse herziening groei in 2003 en bevestiging groeivoorzichten 2004

Met een voorziene groei van 1,8 % voor 2004 bevestigt het INR zijn groeivoorzichten van juni jl., terwijl de groeiraming voor dit jaar licht neerwaarts werd bijgesteld (van 1,0 % naar 0,9 %).

FIGUUR 1 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten
(gegevens gecorrigeerd voor
seizoeninvloeden en kalendereffecten)

Bron: INR, FPB

Belgische economie in 2003 getrokken door de binnenlandse vraag

De Belgische uitvoer viel vanaf midden 2002 gedurende drie opeenvolgende kwartalen terug in volume en eerste indicaties doen ook al weinig verbetering vermoeden voor het tweede kwartaal van dit jaar. Debet aan die terugval was in de eerste plaats de vertraging van het groeiritme van de wereldhandel. Bovendien was de vertraging binnen de eurozone, die bijna twee derde uitmaakt van de Belgische uitvoermarkten, in die periode scherper dan in de rest van de wereld. Ten slotte speelde ook de appreciatie van de euro, die in maart 2002 werd ingezet, de uitvoer parten door de aantasting van de competitiviteitspositie van de Belgische uitvoerproducten op markten buiten de eurozone.

Dat het Belgische bbp tussen medio 2002 en medio 2003, ondanks de terugval van de uitvoer, toch nog een positieve groei te zien gaf, was te danken aan de behoorlijke toename van de binnenlandse vraag, meer bepaald van de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen. Het aantrekken van de binnenlandse vraag vóór de positieve kentering in de uitvoer is een opvallend kenmerk van de huidige

Na een bijzonder zwak eerste halfjaar waarin de groei van het Belgische bbp tot stilstand kwam, dient zich voor het tweede halfjaar van 2003 een geleidelijke herleving aan. De indicator die het ondernemersvertrouwen meet, lijkt sedert de zomer zijn dieptepunt voorbij te zijn, terwijl het herstel van het consumentenvertrouwen reeds in de lente werd ingezet. De verwachte herleving (bbp-groei van 0,2 % tijdens het derde en 0,5 % tijdens het vierde kwartaal, na een krimp met -0,1 % tijdens het tweede kwartaal) zou de jaargemiddelde groei van het bbp tegen constante prijzen in 2003 alsnog op 0,9 % brengen. Volgens de meest recente consensusvoorzichten zou het bbp van de eurozone dit jaar slechts met 0,5 % groeien. De hogere groeivoorspelling voor België vindt zijn oorsprong in het gunstiger uitgangspunt (België genoot begin dit jaar een positief overloopeffect van 0,6 %, ten opzichte van 0,3 % in de eurozone) en in het feit dat de Belgische economie tijdens de eerste kwartalen van een conjuncturele heropleving over het algemeen ietwat beter presteert dan het gemiddelde van de eurozone.

Belgische conjunctuercyclus en is duidelijk verschillend van wat tijdens de herlevingen van 1996 en 1999 werd vastgesteld, toen de uitvoer de drijvende kracht achter de herneming was. Verklaarende factoren voor die vroege herleving van de binnenlandse vraag kunnen gevonden worden in de toegenomen koopkracht van de gezinnen als gevolg van de verlaging van de personenbelastingen en het herstel van de bedrijfsrentabiliteit, dankzij de goedkopere invoerkosten (vooral een gevolg van de appreciatie van de euro) en de zeer matige stijging van de nominale loonkosten per eenheid product.

Een en ander betekent dat de groei van het bbp dit jaar dus uitsluitend zal gedragen worden door de binnenlandse vraag (1,8 %). Die toename van de binnenlandse vraag beperkt de daling van de invoer (-0,1 %), wat in combinatie met een gevoelige terugloop van de uitvoer (-1,1 %) leidt tot een fors negatieve bijdrage van de netto-uitvoer (-0,9 %) tot de reële groei van het bbp.

Naar een meer evenwichtige groei in 2004

Naarmate de conjunctuurheropleving die zich sinds enige tijd vooral in de VS en grote delen van Azië aftekent, de komende kwartalen beter zichtbaar wordt binnen de eurozone, zouden de Belgische buitenlandse afzetmarkten volgend jaar uit het dal klimmen waarin ze zich gedurende de afgelopen drie jaar bevonden. Tevens zouden de negatieve kortetermijneffecten van de voorbije appreciatie van de euro geleidelijk aan verdwijnen, zodat de Belgische uitvoer volgend jaar met 4,8 % de hoogste groei sinds 2000 zou noteren. Die herneming van de uitvoer zou voldoende zijn om de bijdrage van de netto-uitvoer tot de economische groei uit de rode cijfers te halen (nul-bijdrage in 2004, na -0,1 % in 2002 en -0,9 % in 2003).

Volgend jaar zou de binnenlandse vraag een identieke groei kennen als dit jaar (1,8 %). Weliswaar zouden de investeringen sterker toenemen dan dit jaar (2,9 % in 2004 tegenover 2,1 % in 2003), maar de overheidsconsumptie en de voorraadwijzigingen zouden een kleinere bijdrage tot de groei leveren. De groei van de particuliere consumptie zou volgend jaar nauwelijks hoger uitkomen dan dit jaar (1,5 % in 2004 tegenover 1,3 % in 2003), en, zoals de afgelopen drie jaar, afgeremd worden door een toename van de spaarquote van de gezinnen. De gezinnen trachten hun vermogen terug op peil te brengen en nemen in het licht van de stijgende werkloosheid een voorzichtige houding aan. De spaarquote zou pas in de tweede helft van 2004 beginnen afnemen, wanneer de gezinnen er stilaan van overtuigd geraaken dat de arbeidsmarkt aan de beterhand is.

Aan de sedert de tweede helft van de jaren 90 bijna onafgebroken toename van de binnenlandse werkgelegenheid kwam abrupt een einde tijdens het laatste kwartaal van 2001. Sindsdien daalde de binnenlandse werkgelegenheid naar schatting met

ruim 30 000 personen. Pas vanaf het laatste kwartaal van 2003 zou opnieuw een geleidelijke toename van de werkgelegenheid worden opgetekend, waardoor de werkgelegenheid, na een daling met 5 000 dit jaar, volgend jaar met 16 500 personen zou stijgen. De werkgelegenheidsgraad (verhouding tussen totale werkzame bevolking en bevolking op arbeidsleeftijd) zou dit jaar voor het tweede jaar op rij terugvallen (tot 61,5 %, tegenover 62,3 % in 2001), om volgend jaar licht toe te nemen (tot 61,6 %). Na een beduidende toename van de werkloosheidsgraad dit jaar, zou die ook in 2004 in jaargemiddelde een verdere, weliswaar geringe, stijging te zien geven.

De inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen, zou volgend jaar met 1,4 % toenemen, na 1,6 % dit jaar. Die lichte daling zou zich voordoen ondanks het feit dat volgend jaar het neerwaartse effect van de afschaffing/vermindering (naargelang van het gewest) van het kijk- en luistergeld zo goed als uitdooft. Debet aan de verwachte daling van de inflatie is in hoofdzaak de verdere terugval van de onderliggende inflatie (die houdt zich momenteel nog steeds op in de buurt van 2 %), die op zijn beurt wordt ingegeven door de voorbije appreciatie van de euro en de matige ontwikkeling van de loonkosten per eenheid product. De gezondheidsindex zou volgend jaar met 1,3 % toenemen, na een groei van 1,4 % dit jaar.

De spilindex in de publieke sector werd in mei 2003 overschreden. Als gevolg daarvan werden de sociale uitkeringen in juni en de wedden van het overheidspersoneel in juli met 2 % aangepast aan de toegenomen levensduurte. Overeenkomstig de maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex zou de spilindex (momenteel 113,87) in 2004 niet overschreden worden.

1. De Belgische conjunctuur in internationaal perspectief

➤➤ Internationale conjunctuur in 2003 en 2004

De vele geopolitieke onzekerheden die de *wereld-economie* sinds de zomer van 2002 in hun greep hebben gehouden, zijn aanzienlijk afgezwakt met het einde van de oorlog in Irak, ook al is de situatie in de Golf nog niet gestabiliseerd. Sinds het militaire conflict achter de rug is, kennen de belangrijkste internationale beurzen een heropleving. In het licht van gunstiger groeivoorzichten en betere bedrijfsresultaten, konden de aandelenmarkten een deel van de verliezen van de afgelopen twee jaar terugwinnen. De groei van de wereld-economie is ook in de loop van de voorbije maanden verstevigd dankzij het betere economische klimaat in de Verenigde Staten en Japan. In de eurozone blijft de economische activiteit echter tegenvallen.

Na een daling in de tweede helft van 2002 en een bijna-stagning in het eerste kwartaal van 2003, herstelde de internationale goederenhandel zich in de loop van het tweede kwartaal. Dat herstel zou in de tweede helft van 2003 een stevigere basis krijgen en zou volgend jaar gebeiteld zitten.

De *Amerikaanse economie* zou opnieuw aan de basis van het wereldwijde herstel liggen. Na een bescheiden groei in het begin van dit jaar, versnelde de bbp-groei in het tweede kwartaal ondanks een erg negatieve bijdrage van de netto-uitvoer. Die versnelling is vooral toe te schrijven aan de dynamiek van de particuliere consumptieve bestedingen en het aantrekken van de overheidsuitgaven voor defensie. Na zes opeenvolgende kwartalen van teruggang, klommen de structuurinvesteringen¹ van de ondernemingen met een positieve groei eindelijk uit het dal. Al sinds verschillende maanden vertonen de meeste vooruitlopende indicatoren in de VS bovendien een opwaartse trend, zowel in de industrie als in de diensten. Omwille van de moeilijkheden op de arbeidsmarkt blijven de Amerikaanse gezinnen weinig enthousiast omtrent hun huidige situatie. Toch kende het consumentenvertrouwen een veelbelovend herstel, als weerspiegeling van het feit dat de gezinnen de nabije toekomst rooskleuriger inzien. De betere financiële situatie en rendabiliteit van de Amerikaanse ondernemingen in combinatie met gunstiger vraagvooruitzichten doen immers vermoeden dat de werkloosheidsgraad in de VS bijna haar hoogtepunt zou bereikt hebben.

De groeivoorzichten van de Amerikaanse economie zijn de voorbije maanden meermaals opwaarts herzien, vooral voor 2004 en in mindere mate voor 2003. Volgens de consensusvooruitzichten² zou het

bbp een groei van ongeveer 2,5 % kunnen bereiken dit jaar en 3,6 % volgend jaar. Dat relatieve optimisme vloeit onder andere voort uit de versoepeling van het Amerikaanse monetaire en budgettaire beleid tijdens de voorbije twee jaar. Ondanks het oplopende overheidsdeficit, genieten de Amerikaanse gezinnen sedert begin juli van verschillende fiscale maatregelen die hun beschikbaar inkomen sterk aanzwengelen. De privé-investeringen worden ondersteund door nieuwe regels inzake de aftrekbaarheid van de aankoop van uitrustingsgoederen en afschrijvingen. Zolang de economische activiteit haar potentiële niveau niet teruggewonnen heeft, zou het monetair beleid van de Federal Reserve zijn expansieve koers verderzetten.

Vrij onverwachts vertoont de *Japanse economie* voor het zesde kwartaal op rij een reële positieve groei. De opleving van de economische activiteit tijdens het tweede kwartaal van 2003 kan verklaard worden door het aantrekken van de binnenlandse vraag en de sterk positieve bijdrage van de netto-uitvoer – toeristische uitgaven in het buitenland gingen immers sterk achteruit in die periode omwille van de SARS-epidemie die China en bepaalde Zuidoost-Aziatische landen trof. De groeivoorzichten voor de Japanse economie voor 2003 en 2004 werden de voorbije maand opwaarts herzien. De eerste tekenen die duiden op een verbetering van de arbeidsmarkt, winsten en beurskoersen zorgden immers voor een herstel van het consumenten- en ondernemersvertrouwen. De spiraal van deflatie waarin de Japanse economie verzeild is geraakt, heeft de centrale bank ertoe aangezet om proactiever in te grijpen met 'niet-conventionele' instrumenten. De Japanse centrale bank heeft met name fondsen op de markt gebracht waarbij ze niet-financiële ondernemingen rechtstreeks kredieten aanbood. De Japanse economie ziet eindelijk gunstige groeiperspectieven aan de horizon verschijnen voor zijn belangrijkste uitvoermarkten, namelijk de Verenigde Staten en de Aziatische economieën.

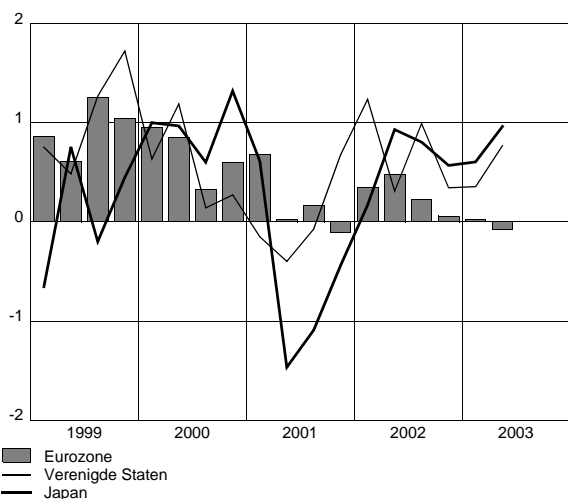
De SARS-epidemie zorgde in het tweede kwartaal van 2003 voor een aanzienlijke vertraging van de economische activiteit *Azië* (buiten Japan). Onder invloed van een robuuste binnenlandse vraag en de kracht van de Chinese economie zou het dynamisme van die economieën echter terugkeren en volgend jaar zelfs sterker worden. Hetzelfde gaat op voor de meeste economieën van *Centraal- en Oost-Europa*, die hun concurrentiekracht verbeterd zien door de appreciatie van de euro. Gelijklopend met het beteugelen van de financiële crisis die de

(1) Het betreft hier investeringen van de privé-sector, andere dan in woongebouwen en uitrustingsgoederen.

(2) De geciteerde cijfers zijn ontleend aan de consensusvooruitzichten uit *The Economist*.

grootste economieën van het *Latijns-Amerikaanse continent* vorig jaar trof, dient zich ook daar een verder herstel aan tijdens de komende kwartalen.

FIGUUR 2 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten tegen constante prijzen
(seizoengezuiverde gegevens)

Bron: Nationale bronnen, Eurostat

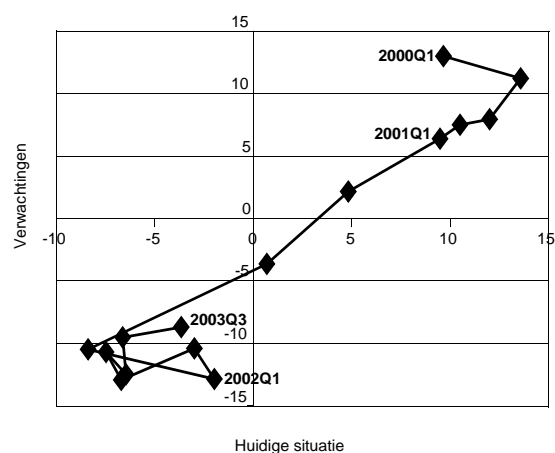
Tussen begin 2001 en het voorjaar van 2003 werd de economische groei van de *eurozone* sterk beïnvloed door reële, financiële en geopolitieke schokken die vooral vanuit het buitenland kwamen. Die troebelen wekten grote onzekerheid op onder de Europese consumenten en investeerders die een voorzichtige houding aannamen en hun uitgaven uitstelden. Ondanks het afnemen van de geopolitieke onzekerheden en de opleving van de beurzen, viel de economische activiteit toch tegen in de loop van de eerste helft van het jaar. Het reële bbp van de hele zone is praktisch niet toegenomen in het eerste semester van 2003. De consumptieve bestedingen compenseerden maar net de negatieve bijdrage van de netto-uitvoer.

Toch mag de zwakte van de economie van de eurozone niet alleen worden toegeschreven aan externe factoren. De starheid van de Duitse economie die te kampen heeft met structurele problemen, de duidelijke terugval van de bedrijfsinvesteringen en de benarde toestand van de arbeidsmarkt zijn allemaal elementen die weinig goeds inhouden voor de kortetermijnvooruitzichten in de eurozone. Zo wordt de groei van de particuliere consumptie afgeremd door de stijging van de werkloosheidsgraad. Door de vertraagde reactie van de arbeidsmarkt op de economische groei en de gestage groei van de beroepsbevolking, zou de werkloosheidsgraad zelfs blijven toenemen tot midden 2004.

Hoewel recente indicatoren voor de eurozone nog niet wijzen op een duidelijk herstel van de conjunctuur op erg korte termijn, laten ze vermoeden dat

het dieptepunt van de activiteit midden 2003 bereikt werd. De industriële productie, de bezettingsgraad van de productiecapaciteit en het ondernemersvertrouwen in de industrie blijven een dalende trend aanhouden. De vertrouwensindicator van de Europese Commissie die de vier belangrijkste sectoren van de economie samenvat, vertoont daarentegen een zekere verbetering in het derde kwartaal van dit jaar, terwijl die sinds midden 2002 op een erg laag niveau gestabiliseerd was. Enquêtes in bepaalde lidstaten tonen duidelijk een verbetering aan. Dat is vooral het geval voor de indicator van de NBB en de Duitse IFO-indicator, die reeds vijf maanden op rij stijgt. Ook de detailhandel en het consumentenvertrouwen in de eurozone herstellen zich enigszins.

FIGUUR 3 Beoordeling van de economische toestand in de eurozone
Gemiddelden van enquêteresultaten

Bron: Europese Commissie, FPB

Aangezien de meest recente enquêtes slechts een heel bescheiden verbetering vanaf de tweede helft van 2003 suggereren, werden de groeivooruitzichten in de eurozone opnieuw naar beneden herzien, zowel voor 2003 als voor 2004. De huidige consensusvooruitzichten brengen de gemiddelde groei dit jaar op 0,5 % en op 1,75 % volgend jaar, wat een veel lager groeitempo is dan tijdens vorige conjunctuurnemingen.

De eurozone zal niet ten volle kunnen genieten van het herstel van de mondiale vraag vanwege de verslechterde concurrentiepositie van de Europese producten. De gevoelige depreciatie van de dollar ten opzichte van de euro in de eerste helft van 2003 zorgde voor een appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro wat in het nadeel van de Europese export was. Indien de recente waardestijging van de dollar (zie vorige sectie) zich handhaaft, zou het verlies aan concurrentiekracht van de Europese exporteurs in de volgende kwartalen kunnen beperkt worden.

Op korte termijn zou de economische activiteit in de eurozone vooral geschaagd worden door de binnenlandse vraag. Door de verslechterde conjunctuur hebben de Franse, Italiaanse en Duitse regeringen onlangs beslist om maatregelen te nemen die de binnenlandse bestedingen zouden ondersteunen, ook al zou hun overheidstekort daardoor aangroeien. De koopkracht van de gezinnen zou er dit en volgend jaar bovendien op vooruitgaan, door de lagere inflatiegraad en door het kleiner verschil tussen de werkelijke inflatie en de inflatie zoals ze door de Europese gezinnen wordt ervaren. De onderliggende inflatie in de eurozone is sinds begin 2003 onder de grens van 2 % gezakt, terwijl de algemene consumptieprijsinflatie rond dat niveau schommelt. Ondanks de zwakke economische groei en de appreciatie van de wisselkoers van de euro, blijft de daling van de inflatie beperkt, wat het spookbeeld van de deflatie een stuk relativeert.

De investeringscyclus in de eurozone is nog steeds neerwaarts gericht. Nadat de investeringen twee jaar op rij daalden, zouden ze in 2003 in reële termen nog verder terugvallen. In Europa laten de ondernemingen inzake herstructurering en rendabiliteit nog niet zo'n uitgesproken vooruitgang optekenen als in de Verenigde Staten of Japan. Een geleidelijke herneming van de investeringen zou in de loop van de volgende kwartalen kunnen opduiken. De Europese aandelenmarkten herstelden zich immers de voorbije maanden, in het kielzog van de Amerikaanse markten. Ondanks de recente stijging van de obligatierente, blijven de langetermijnrentevoeten relatief gunstig, wat de ondernemingen opnieuw aanmoedigt om te investeren, te meer daar de risicopremie voor particuliere obligaties een 'normaler' niveau lijkt te hebben hervonden. Ten slotte heeft de appreciatie van de euro niet alleen maar nadelige gevolgen voor de ondernemingen. Door de appreciatie dalen de invoerprijzen in euro wat een opsteker is voor de winstmarge en de financiële positie van de ondernemingen.

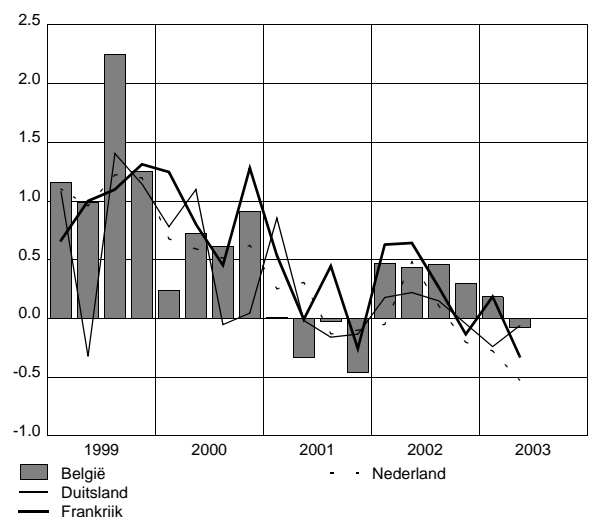
➤➤ De conjunctuur in België en de drie belangrijkste handelspartners

Tijdens de eerste helft van 2003 heeft de economische activiteit in de eurozone zwaar te lijden gehad onder de zwakke export. De appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro woog immers op de Europese export die reeds verzwakt was door de geringe wereldvraag. In Nederland gaat de economische activiteit nu al drie opeenvolgende kwartalen achteruit, in Duitsland twee kwartalen (wat technisch als een recessie wordt beschouwd). Ook Frankrijk en, in zeer beperkte mate, België kenden een terugval van de activiteit in het tweede kwartaal van 2003. De Duitse economie heeft te kampen met de structurele zwakte van haar arbeidsmarkt die de binnenlandse vraag in haar greep houdt en uitmondt in een deflatoire trend. De Nederlandse competitiviteitspositie heeft reeds enkele jaren te lijden onder ontsprende loonkosten per eenheid product; meer recent heeft de appreciatie van de euro de prijscompetitiviteit van de exportproducten nog verder aangetast.

Tijdens de tweede helft van 2002 toonde de Belgische economische activiteit zich sterker dan het gemiddelde van haar drie buurlanden en overtrof ze zelfs het gemiddelde in de eurozone, wat eind 2002 een positief overloopeffect opleverde van 0,6 %, ten opzichte van 0,3 % in de eurozone. Net zoals in de eurozone is het Belgische bbp gestagneerd tijdens de eerste jaarhelft van 2003 (terwijl het

gedaald is bij onze drie buurlanden). Door dit gunstiger uitgangspunt en omdat de Belgische economie in een periode van conjuncturele heropleving over het algemeen beter presteert dan het gemiddelde in de eurozone, wordt ervan uitgegaan dat de groei van het Belgische bbp in 2003 hoger zal uitvallen dan de groei in de eurozone.

FIGUUR 4 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten tegen
constante prijzen
(seizoengezuiverde gegevens)

Bron: Nationale bronnen, INR, Eurostat

➤➤ Evolutie op de financiële markten³

Rentevoeten

De gevoelige versoepeling van het Amerikaans monetair beleid gedurende de jongste twee jaar bleef gehandhaafd in het begin van de zomer van 2003. Op 25 juni laatstleden verlaagde de Amerikaanse Federal Reserve opnieuw haar basisrente met 25 basispunten. De basisrente zat al op een historisch dieptepunt, en werd verder verlaagd van 1,25 % naar 1 %. Die renteverlaging werd doorgevoerd ondanks het feit dat de eerste tastbare tekenen van economisch herstel opdoken, de beurskoersen er weer bovenop leken te komen en de risico's waarmee de Amerikaanse groei omgeven waren, symmetrischer werden. In een context waarin de Amerikaanse groei onder zijn potentieel bleef, wilde de Fed de financiële markten immers aantonen dat ze bereid was de strijd aan te binden met het deflatierisico. De opeenvolgende tekenen van herstel in de Verenigde Staten hebben die vrees sindsdien sterk beteugeld. Midden september voorzagen de financiële markten een vrij vlug herstel van de kortetermijnrente in de loop van 2004, oplopend van 1,3 % tijdens het eerste kwartaal tot 2,3 % tegen het jaareinde. In jaargemiddelde zou de Amerikaanse korte rente in 2004 op 1,7 % uitkomen, tegenover 1,2 % dit jaar.

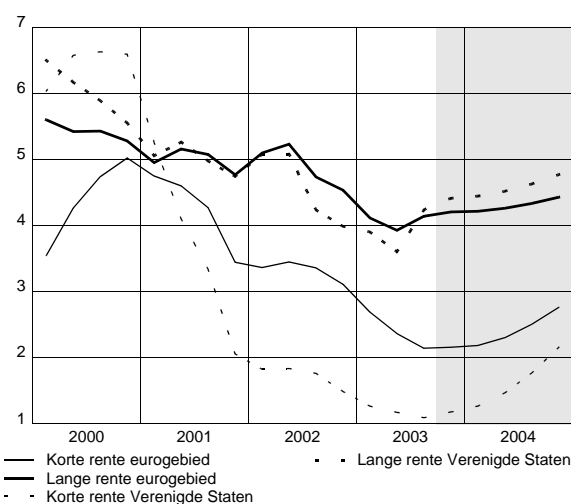
Op 6 juni laatstleden verlaagde de ECB voor de tweede keer op rij dit jaar de basisrente (de vorige verlaging was begin maart). Het centrale richttarief werd teruggebracht van 2,5 % naar 2 %. De ECB nam die beslissing vanwege de aanhoudende zwakte van de economie. Ook de lagere inflatie stak achter die beslissing; de inflatiedruk nam immers af door de daling van de energieprijzen en door de appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro. Om een voldoende veiligheidsmarge te verschaffen ter bescherming tegen de risico's van deflatie, preciseerde de ECB voorts dat haar monetaire-beleidsstrategie er op middellange termijn op gericht is de inflatie dicht bij 2 % te handhaven. Zoals in de Verenigde Staten, hoewel minder uitgesproken, voorzien de financiële markten een stijging van de kortetermijnrente in Europa, geconcentreerd in de tweede jaarhelft. Een toename van 2,3 % midden

Wisselkoersen

De appreciatie van de euro ten opzichte van de dollar sinds maart 2002 zet zich door en versnelde zelfs in de eerste maanden van 2003. Eind mei bereikte de euro een waarde van 1,19 USD wat hoger was dan bij de lancering van de EMU (1,17 USD). Die sterke depreciatie van de dollar ten opzichte van de euro was toe te schrijven aan het oplopend tekort op de

volgend jaar tot 2,9 % tegen het jaareinde, zou de korte rente in de eurozone in 2004 gemiddeld op 2,4 % brengen, tegenover 2,3 % dit jaar.

FIGUUR 5 Verloop van de rentevoeten: eurogebied en Verenigde Staten
Kwartaalgemiddelden in procent

Bron: Datastream, FPB

Tot midden juni daalde de langetermijnrente zowel in de Verenigde Staten als in Europa vanwege de lage inflatieverwachtingen, de zwakke groeivoorzichten en de voorkeur voor minder risicovolle activa. Sindsdien veerde de langetermijnrente sterk op in de Verenigde Staten, als weerspiegeling van het herstel van de economie en van de bedrijfswinsten en van de aanzienlijke verslechtering van de Amerikaanse overheidsfinanciën. De Europese rentevoeten volgden die stijging, maar dan minder uitgesproken. Zo werd het negatieve renteverval dat sinds april 2002 in het nadeel speelde van de dollar, omgekeerd. Gelet op de groeiverwachtingen en het voorziene profiel van de kortetermijnrente, zou de langetermijnrente eind volgend jaar op 4,8 % uitkomen in de VS (tegenover 4,4 % momenteel) en op 4,5 % in de eurozone (tegenover 4,2 % momenteel).

Amerikaanse betalingsbalans en aan de aantrekkelijker obligatierendementen in de eurozone in vergelijking met de VS. Het feit dat het budgettaire en monetaire beleid een hoge prioriteit gaf aan het bevorderen van de economische groei, is wellicht ook niet vreemd aan de waardevermindering van de dollar in die periode.

(3) De vooruitzichten zijn gebaseerd op de termijnnoteringen van midden september 2003.

De snelle afbrokkeling van het verschil in langetermijnrendement tussen beide zones en de opwaartse herziening van de groeiperspectieven in de VS, in een context waarin de activiteit in de eurozone vrij futloos was, zorgden vanaf juni voor een plotse depreciatie van de wisselkoers van de euro tegenover de dollar. De dollar sterkte ook aan door de interventies van de Japanse centrale bank in een poging om een verdere appreciatie van de yen af te stoppen.

Hoewel de euro tijdens het tweede kwartaal van 2003 een sterke appreciatie kende ten opzichte van de yen en het Britse pond, ging in de zomer een deel

van die winst verloren. De effectieve wisselkoers van de euro ligt momenteel ongeveer 12 % boven zijn gemiddelde van 2002.

De financiële markten lijken niet te geloven in een verdere depreciatie van de euro in de rest van de projectieperiode. Volgens de termijnkoersen van midden september zou de euro bijna stabiliseren tegenover de dollar op de gemiddelde wisselkoers van augustus (ongeveer 1,11 dollar per euro), en nog licht depreciëren t.o.v. de yen. Onder die hypothesen zou de effectieve wisselkoers voor België (gewogen door de structuur van onze buitenlandse handel) 3,6 % appreciëren in 2003 en in 2004 bijna stabiliseren (0,1 %).

➤➤ Onzekerheden in verband met de internationale omgeving

In deze vooruitzichten wordt ervan uitgegaan dat de wereldeconomie, na een bijzonder zwak eerste halfjaar, vanaf de tweede jaarhelft van 2003 geleidelijk zou aantrekken. Dit scenario wordt momenteel vrij algemeen als het meest waarschijnlijke beschouwd en werd recent nog bevestigd door internationale instellingen als de Europese Commissie, de OESO en het IMF. Nochtans blijft dit scenario omgeven door een aantal onzekerheden, zowel met betrekking tot de timing van de herleving van de wereldeconomie als de kracht ervan. Die risico's zijn momenteel zowel neerwaarts als opwaarts gericht.

Een eerste onzekerheid houdt verband met het toekomstige verloop van de wisselkoersen, en meer bepaald van de euro-dollarwisselkoers. Hoewel midden juni een (voorlopig) einde kwam aan de waardeinstijging van de euro tegenover de Amerikaanse dollar (een trend die begin 2002 werd ingezet), valt niet uit te sluiten dat, bijvoorbeeld als gevolg van twijfels omtrent de houdbaarheid van het oplopende tekort op de lopende rekening van de VS, in de toekomst een verdere depreciatie van de dollar zou optreden. Europese uitvoerbedrijven zouden hierdoor geconfronteerd worden met een verslechterende competitiviteitspositie en/of met toenemende druk om hun winstmarges te verlagen ten einde marktaandeel te behouden. Daarnaast leidt een doorgedreven appreciatie van de euro uiteraard ook tot een verdere daling van de inflatie en tot ruilvoetwinsten, die de binnenlandse vraag, en in het bijzonder de koopkracht en de consumptie van de Europese gezinnen, ten goede komen. Al bij al wordt momenteel echter aangenomen dat een verdere waardeinstijging van de euro op korte termijn de herneming in Europa zou vertragen.

Met het afnemen van de geopolitieke onzekerheid na het einde van de oorlog in Irak is een belangrijke belemmering voor een expansie van de wereldeco-

nomie weggevallen. Voor die expansie zijn de ogen in de eerste plaats gericht op de VS. De belangrijkste neerwaartse risico's voor de Amerikaanse economie zijn de tot dusver weinig arbeidsintensieve groei die het consumentenvertrouwen dreigt aan te tasten, een sluimerende overcapaciteit die nog steeds weegt op het herstel van de bedrijfsinvesteringen en de recente stijging van de lange rente in nominale en reële termen. Het is duidelijk dat een minder sterke dan verwachte herneming in de VS een belangrijke hypotheek zou leggen op de herleving van de wereldeconomie. Wat de Belgische uitvoermarkten betreft, is het uiteraard ook van bijzonder belang de performantie van de Duitse en Nederlandse economie in het oog te houden - twee landen die de laatste jaren met specifieke structurele problemen te kampen hebben - aangezien die samen goed zijn voor 30 % van onze buitenlandse afzetmarkten.

Het afgelopen jaar realiseerden de Europese bedrijven via het terugschroeven van de investeringen en de werkgelegenheid een duidelijke aanpassing gericht op het herstel van hun rendabiliteit en balanspositie. De recente heropleving van de aandelenbeurzen en de afname van de risicopremies voor leningen aan bedrijven geven aan dat de financiële markten de voorbije aanpassingen waarderen. De vraag in welke mate de bedrijven hierin verder zullen gaan is nog met enige onzekerheid omringd.

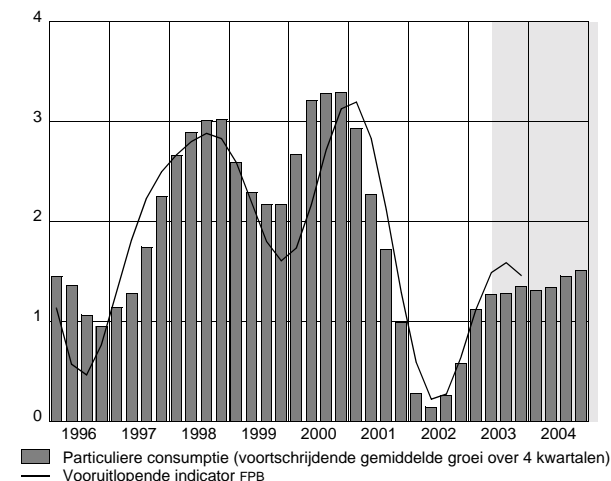
Momenteel wordt vrij eensgezind aangenomen dat het risico op deflatie (combinatie van zwakke groei met dalende prijzen) zo goed als verdwenen is. Het weggebben van de vrees voor deflatie ging de voorbije maanden wereldwijd gepaard met een beduidende toename van de langetermijnrentes en steiler wordende rendementscurven.

2. De bestedingscomponenten van het bbp

➤➤ Consumptieve bestedingen van de particulieren

Na drie opeenvolgende kwartalen van negatieve groei, knoopte de particuliere consumptie begin 2002 terug aan met positieve kwartaal-op-kwartaal-groei, maar het duurde wel nog tot het derde kwartaal van vorig jaar vooraleer de particuliere consumptie terug het niveau van begin 2001 bereikte. Die evolutie was ook duidelijk zichtbaar in het consumentenvertrouwen dat gedurende 2001 sterk terugviel, maar terug flink opveerde begin 2002 toen de verwachtingen van de Belgische consument met betrekking tot de economische situatie en de werkloosheid terug verbeterden. De zwakke prestaties van de particuliere consumptie in 2001 werden veroorzaakt door een sterke vertraging van de groei van het reëel beschikbaar inkomen en een terugval van het financiële vermogen van de particulieren. Dankzij een indexering van de lonen en de sociale uitkeringen die hoger lag dan de inflatie en verscheidene belastingverlagingen verstevigde de groei van de koopkracht in 2002. De verslechtering van de situatie op de arbeidsmarkt, de verdere achteruitgang van het financieel vermogen en de onzekerheid waarmee de gezinnen kampten, zorgden er echter voor dat de spaarquote vorig jaar toenam wat dan weer negatief inwerkte op de particuliere consumptie.

FIGUUR 6 Consumptieve bestedingen van de particulieren
(gegevens gecorrigeerd voor
seizoeninvloeden en kalendereffecten)

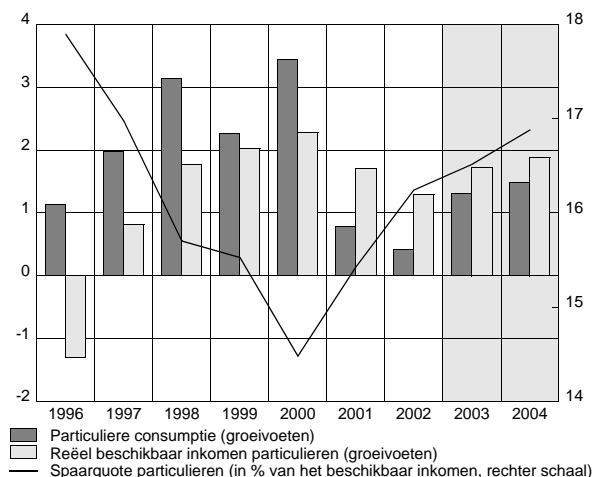

Bron: INR, FPB

De groei van het reëel beschikbaar inkomen van de gezinnen zou dit jaar verder toenemen (1,7 %, tegenover 1,3 % in 2002) wat voornamelijk toe te

schrijven is aan de verdere verlaging van de tarieven van de personenbelasting en de afschaffing van de crisisbijdrage. De particuliere consumptie zou in 2003 met 1,3 % aangroei, wat impliceert dat de spaarquote toeneemt tot 16,5 % van het beschikbaar inkomen (tegenover 16,2 % in 2002). De verdere toename van de werkloosheid, de daling van de aandelenkoersen die pas in het tweede kwartaal van dit jaar werd omgebogen en de aanhoudende onzekerheid bij de consumenten hebben zeker bijgedragen tot deze grotere spaarneiging. Dit pessimisme wordt ook weerspiegeld in de indicator van het consumentenvertrouwen die na een geleidelijke afbrokkeling doorheen 2002, sterk terugviel rond de jaarwisseling en sindsdien slechts langzaam verbetert.

FIGUUR 7 Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote

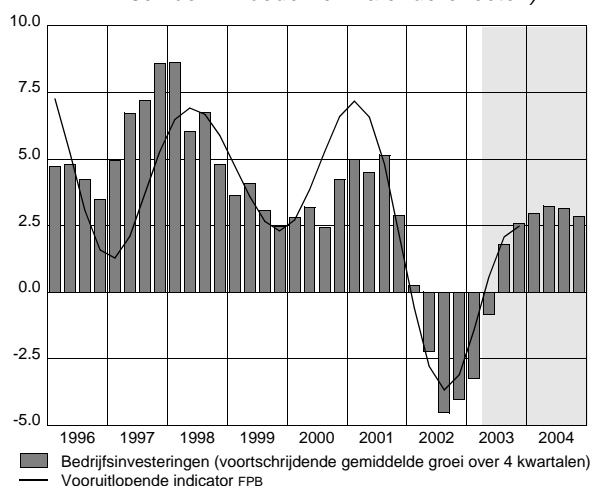
Bron: INR, FPB

Aangezien geen gevoelige verbetering van de arbeidsmarktsituatie verwacht wordt, zal de spaarneiging van de gezinnen vermoedelijk verder toenemen in de eerste helft van 2004 alvorens te stabiliseren, wat betekent dat de spaarquote volgend jaar in gemiddelde termen verder zou stijgen tot 16,9 %. Niettegenstaande het reëel beschikbaar inkomen, dat in 2004 gestimuleerd wordt door de belastinghervorming en een lichte toename van de werkgelegenheid, met 1,9 % zou aangroei, zou de particuliere consumptie slechts matig aantrekken en uitkomen op een groei van 1,5 %. De gezinsconsumptie zou dus voor het vierde jaar op rij minder sterk groeien dan de koopkracht.

➤➤ Bedrijfsinvesteringen

De neerwaartse conjuncturele beweging heeft een bijzonder grote impact gehad op de bedrijfsinvesteringen. Gedurende de voorbije twee jaar zijn de bedrijfsinvesteringen in constante prijzen zelfs zo sterk teruggevallen dat het tot eind 2004 zou duren vooraleer het investeringsniveau van begin 2001 terug bereikt wordt. Die daling was enerzijds een correctie op de overinvesteringen tijdens de voorbije hoogconjunctuur die gevolgd werden door een dalende capaciteitsbezetting vanaf 2001, maar had ook veel te maken met de terugval van de rendabiliteit die reeds enkele jaren aan de gang was en de onzekere vraagvooruitzichten. Daarenboven vielen de aandelenkoersen sinds midden 2000 sterk terug wat de financiering van investeringen via aandelen bemoeilijkte. Die evoluties zorgden ervoor dat de investeringsgraad tegen constante prijzen in 2002 met 0,5 procentpunt terugviel tot 14,2 %.

FIGUUR 8 Bedrijfsinvesteringen
Jaar-op-jaar groeivoeten tegen constante prijzen (gegevens gecorrigeerd voor seizoeninvloeden en kalendereffecten)

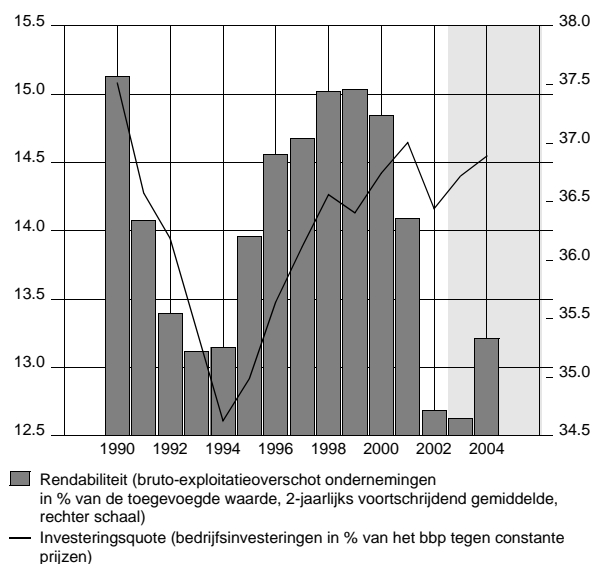
Bron: INR, FPB

Na de daling met 2,6 % in 2002, zouden de bedrijfsinvesteringen dit jaar terug een positieve groei van 2,6 % laten optekenen⁴. De meest recente enquête over de investeringen in de verwerkende nijverheid wijst in dezelfde richting: dit jaar zouden de investeringen in lopende prijzen toenemen met 5,1 %, na een achteruitgang met 13 % in 2002.

(4) Aangezien het bedrag van de verkopen van overheidsgebouwen in 2003 bijna hetzelfde is als in 2002 wordt de groeivoet van de bedrijfsinvesteringen hierdoor nauwelijks beïnvloed dit jaar.

De onzekerheid waarmee de vraagvooruitzichten omgeven zijn, zou in de loop van 2003 gevoelig afnemen naarmate de conjunctuur zich langzaam herstelt. Bovendien wordt verwacht dat de rendabiliteit van de ondernemingen dit jaar en vooral volgend jaar zal verbeteren dankzij een gematigde toename van de inputprijzen. De appreciatie van de euro zorgt immers voor goedkopere invoer, terwijl de gematigde loonontwikkeling en een versnelling van de productiviteitsgroei leiden tot een zeer gematigde ontwikkeling van de loonkosten per eenheid product. Al bij al zou de rendabiliteit, uitgedrukt als het bruto-exploitatieoverschot van de ondernemingen in procent van de toegevoegde waarde, toenemen tot 35,5 % in 2004 (tegenover 35,2 % in 2003 en 34,1 % in 2002).

FIGUUR 9 Investeringsquote in de marktsector

Bron: INR, FPB

Die ontwikkelingen zouden er samen met de verwachte toename van de bezettingsgraad voor zorgen dat de investeringen van de ondernemingen volgend jaar met 2,8 % zouden toenemen⁵, wat een stuk hoger is dan de groei van het bbp. Bijgevolg zou de investeringsgraad tegen constante prijzen, na een toename met 0,2 procentpunt dit jaar, in 2004 verder stijgen tot 14,5 %, tegenover 14,4 % in 2003.

(5) Door de sterke terugval in de verkopen van overheidsgebouwen in 2004 wordt de groeivoet van de bedrijfsinvesteringen negatief beïnvloed a rato van 0,4 procentpunt.

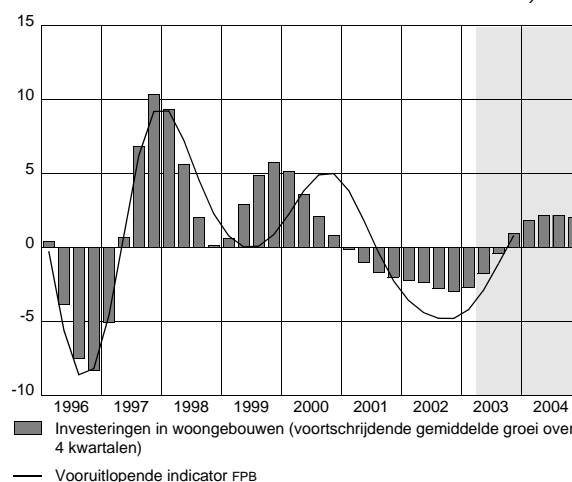
➤➤ Investerings in woongebouwen

Gedurende de laatste twee jaar waren de kwartaal-op-kwartaalgroeivoeten van investeringen in woongebouwen op één kwartaal na telkens negatief. De terugval was zelfs zo sterk dat de investeringen in woningen een gemiddelde achteruitgang van respectievelijk -0,6 % en -3,3 % lieten optekenen in 2001 en 2002. Een en ander had te maken met de sterke toename van de werkloosheid en de val van de beurzen die het vertrouwen van de gezinnen ernstig aantastten. De gunstige ontwikkeling van de koopkracht in 2002 slaagde er dan weer niet in de uitgaven voor nieuwbouw en verbouwing aan te wakkeren.

Naarmate het consumentenvertrouwen zich dit jaar herstelt, zouden de investeringen in woningen terug moeten toenemen in reële termen, mede gestimuleerd door de lage hypothecaire rente en de forse toename van de koopkracht. Ondanks kwartaal-op-kwartaalgroeivoeten die meer dan 0,5 % bedragen, wordt in gemiddelde termen slechts een groei van 0,9 % verwacht dit jaar, wat vooral te maken heeft met het lage niveau dat bereikt werd eind 2002. In 2004 zou de kwartaaldynamiek licht aan kracht inboeten, maar dankzij het positief overloopeffect zou dit toch een groei van 2,1 % opleveren. Dit beeld wordt bevestigd door de indicatoren uit de

architectenenquêtes, die -door de tijd die verstrijkt tussen het opstellen en de realisatie van een bouwproject- ongeveer vier kwartalen op voorhand aangeven welke richting de investeringen in woningen zullen uitgaan. Die indicatoren veerden reeds op eind 2001, maar stabiliseerden opnieuw begin 2003.

FIGUUR 10 Investerings in woongebouwen
(gegevens gecorrigeerd voor
seizoeninvloeden en kalendereffecten)

Bron: INR, FPB

➤➤ Overheidsbestedingen

Zowel tegen lopende als tegen constante prijzen zou de overheidsconsumptie in 2004 minder sterk toenemen dan dit jaar.⁶ De vertraging is echter meer opvallend tegen lopende prijzen (3,4 % in 2004 tegenover 4,4 % in 2003) dan tegen constante prijzen (1,6 % in 2004 tegenover 1,9 % in 2003). De afname van de groei van de bezoldigingen, die meer dan de helft van de overheidsconsumptie uitmaken, in 2004 is in hoofdzaak te wijten aan prijseffecten (1,7 % in 2004 tegenover 2,5 % in 2003, omwille van lagere indexering en sociale programmering), terwijl de bezoldigingen tegen constante prijzen in 2004 nauwelijks minder zouden toenemen dan dit jaar (0,7 % in 2004 tegenover 0,9 % dit jaar). Die zwakke groei van de bezoldigingen tegen constante prijzen hangt onder meer samen met de stabilisatie van de werkgelegenheid bij de overheid in 2003 en 2004. De lagere inflatie in 2004 drukt ook de uitgaven voor gezondheidszorgen⁷, die volgend jaar zowel tegen lopende als tegen constante prijzen een lagere groei zouden kennen dan dit jaar.

(6) We herinneren eraan dat de beleidsintenties die in het regeerakkoord zijn opgenomen, maar nog niet uitgewerkt zijn in concrete maatregelen, niet in rekening zijn gebracht.

(7) Die uitgaven zijn de belangrijkste component van de 'sociale uitkeringen in natura', die bijna een derde van de overheidsconsumptie uitmaken.

Het verloop van de overheidsinvesteringen wordt in ruime mate beïnvloed door de verkopen van overheidsgebouwen⁸ en het cyclisch traject dat verband houdt met de kalender van de gemeenteraadsverkiezingen. Zo wordt de opstoot in de groei van de overheidsinvesteringen die voor volgend jaar wordt verwacht (reële groei van 5,8 % in 2004, na 0,8 % in 2003) in belangrijke mate verklaard door de terugval van de verkopen van overheidsgebouwen en de geleidelijke herneming van de investeringen (voornamelijk infrastructuurwerken) van de lokale overheden in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Het aandeel van de overheidsinvesteringen in het bbp zou hierdoor in 2004 op 1,6 % uitkomen, bijna 0,1 procentpunt hoger dan het dieptepunt van 2001, maar nog ver verwijderd van het Europese gemiddelde (thans ongeveer 2,5 %) en het niveau dat in België in de jaren 70 tot het begin van de jaren 80 werd genoteerd (tussen 4 en 5 %).

(8) Verkopen van overheidsgebouwen worden in de nationale boekhouding beschouwd als een desinvestering van de overheid die gecompenseerd wordt door een investering van de ondernemingen.

➤➤ Voorraadwijzigingen

Sinds begin 2000 was er een toename merkbaar in het aantal ondernemers dat hun voorraadniveau te hoog vond. De afnemende vraag en het gebrek aan betere vooruitzichten zette hen ertoe aan om de bestaande voorraden vanaf het tweede kwartaal van 2000 gevoelig af te bouwen. Die neerwaartse correctie zette zich door tot in het tweede kwartaal van 2002 en reduceerde de voorraden in de Belgische economie veel sterker dan tijdens andere recessies in het voorbije decennium. Op die manier hebben de voorraadwijzigingen de neerwaartse conjuncturele beweging versterkt, wat vooral in de cijfers van 2001 tot uiting kwam met een negatieve bijdrage van 0,6 % tot de economische groei.

Vanaf begin 2002 was er een herstel merkbaar in de economische groei en het ondernemersvertrouwen. Dat zorgde ervoor dat de voorraden vanaf het mid-

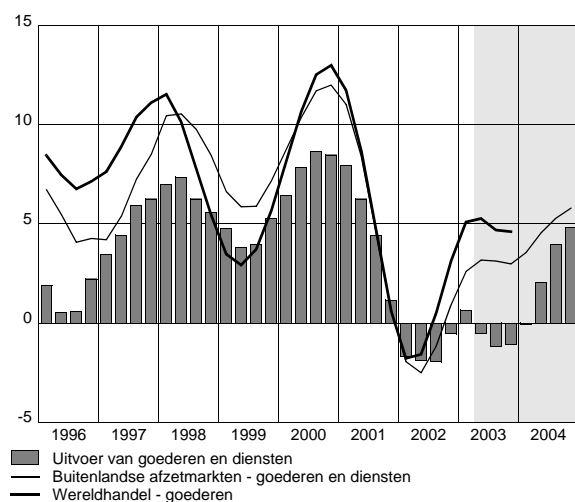
den van vorig jaar terug opgebouwd werden, wat resulteerde in een positieve bijdrage van 0,7 % tot de groei van het bbp. Toch evolueerde de economie minder gunstig dan verwacht werd, wat het optimisme opnieuw temperde. Getuige hiervan waren de vertrouwensindicatoren die terugvielen en een lichte toename van het aantal ondernemers dat zijn voorraadniveau als te hoog bestempelde. Dat impliceert dat een deel van de voorraadopbouw in 2002 voorbarig was. In de tweede helft van 2003 zou het tij echter geleidelijk keren wat zich zou vertalen in een licht positieve bijdrage van de voorraadwijzigingen dit jaar (0,2 %), terwijl de voorraadveranderingen volgend jaar neutraal zouden zijn voor de groei.

➤➤ Uitvoer en invoer

Tijdens de tweede helft van 2003 zou de buitenlandse handel slechts een beperkte rol spelen in het verwachte economische herstel in België. Vooreerst zou de opleving van de relevante buitenlandse markten voor België niet zo'n opvallend tempo halen als de internationale goederenhandel in zijn geheel. De verklaring hiervoor ligt in het feit dat onze buitenlandse handel vooral gericht is op de landen van de eurozone waar de zwakke binnenlandse vraag en de verslechterde prijscompetitiviteit wegen op de finale vraag. Bovendien ondervinden Belgische exportbedrijven op markten die buiten de eurozone liggen hinder van de sterke appreciatie van de effectieve wisselkoers.

De beperkte verbetering van de Belgische uitvoer in de tweede helft van dit jaar zal niet volstaan om de achteruitgang die sinds midden 2002 wordt waargenomen, op te vangen. Zo zou het volume van de uitvoer dit jaar een negatieve jaargemiddelde groei noteren (-1,1 %). Door een robuustere toename van de binnenlandse vraag die samengaat met een bijna-stabilisering van onze invoer, zou de netto-uitvoer negatief bijdragen (-0,9 %) tot de economische groei in België in 2003. Ondanks een behoorlijk herstel van onze uitvoer (4,8 %) en een veel beperkter verlies aan marktaandeel (dat het structurele verlies van de jongste jaren benadert), zou de netto-uitvoer volgend jaar bijna niet bijdragen tot de economische groei, aangezien de opleving van de uitvoer zou samengaan met een gelijkaardige toename van de invoer.

FIGUUR 11 Uitvoer van goederen en diensten
Voortschrijdende gemiddelde groei over 4 kwartalen

BRON: CPB, INR, FPB

Ondanks de stijging van de olieprijs (28,1 USD per vat jaargemiddeld in 2003 tegenover 25 USD in 2002) en de klim van de grondstoffenprijzen in dollar, zouden de internationale prijzen in euro duidelijk dalen in 2003, vanwege de appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro. De dalende invoerprijzen in combinatie met een zeker herstel van de winstmarges van de Belgische exportbedrijven, zouden zorgen voor een verdere, gevoelige ruilvoetverbetering (1,4 %, na 0,8 % vorig jaar). Volgend jaar zouden de internationale prijzen, olieprijsen buiten beschouwing gelaten, zich bijna stabiliseren zowel in dollar als in euro. Op die manier zou de verwachte lichte verbetering van de ruilvoet (0,3 %) vooral verklaard worden door de lagere olieprijsen (die zouden volgend jaar terugvallen tot ongeveer 25 USD per vat in jaargemiddelde).

Het saldo van de lopende rekening zou nog iets toenemen tussen 2002 en 2004 (van 4,7 % tot 4,9 % van het bbp), aangezien de ruilvoetwinst het negatieve volume-effect zou compenseren.

➤➤ Reëel bruto nationaal inkomen

Het bbp tegen constante prijzen meet het geheel van de binnen de landsgrenzen geproduceerde toegevoegde waarde naar volume. Het reëel bni (bruto nationaal inkomen) hangt af van dat productievolume, maar eveneens van het saldo van de primaire inkomens⁹ en van de verhouding tussen uitvoer- en invoerprijzen (de zogenaamde ruilvoet).¹⁰ Die laatste wordt onder meer beïnvloed door het verloop van de olieprijs en de wisselkoersen.

In 2002 nam het reëel bni (2,0 %) veel sterker toe dan het bbp tegen constante prijzen (0,7 %). Dat verschil in groeivoet kan deels worden verklaard door de verbetering van het saldo van de primaire inkomens, en meer in het bijzonder door de toename van het saldo van het inkomen uit vermogen met de rest van de wereld en de doorgevoerde hervorming van de financieringswijze van de Europese Unie¹¹. Het grootste deel van het verschil in groeivoet is evenwel toe te schrijven aan de sterke verbetering van de ruilvoet, in belangrijke mate een gevolg van de appreciatie van de euro. De euro apprecieerde niet

alleen tegenover de Amerikaanse dollar (met meer dan 5 %), maar ook tegenover de Japanse yen en het Britse pond. De nominale effectieve wisselkoers voor België (dus uitgedrukt tegenover de munten van onze belangrijkste handelspartners, rekening houdend met de handelsgewichten) apprecieerde in 2002 met 1 %.

Tijdens de projectieperiode (2003-04) ligt de groei van het reëel bni opnieuw hoger dan de groei van het bbp tegen constante prijzen, wat voornamelijk te wijten is aan de verbetering van de ruilvoet. Vooral in 2003 zouden belangrijke ruilvoetwinsten genoteerd worden (nog steeds als gevolg van de appreciatie van de euro). Bovendien zou in 2004 ook de lagere olieprijs een gunstig effect hebben op de ruilvoet. Vermelden we ten slotte ook nog dat in 2004 het saldo van de primaire inkomens met het buitenland positief zou beïnvloed worden door de verdere reductie van het percentage van de BTW-ontvangsten dat door de lidstaten aan de Europese Unie moet worden afgestaan als derde financieringsbron (van 0,75 % naar 0,5 %).

(9) In tegenstelling tot het bbp dat een binnenlands concept is (productie binnen de landsgrenzen), gaat het hier immers om een nationaal concept (inkomen van de ingezetenen).

(10) Voor een gedetailleerde beschrijving van het begrip reëel bruto nationaal inkomen, zie: INR, Economische Begroting 2001, februari 2001.

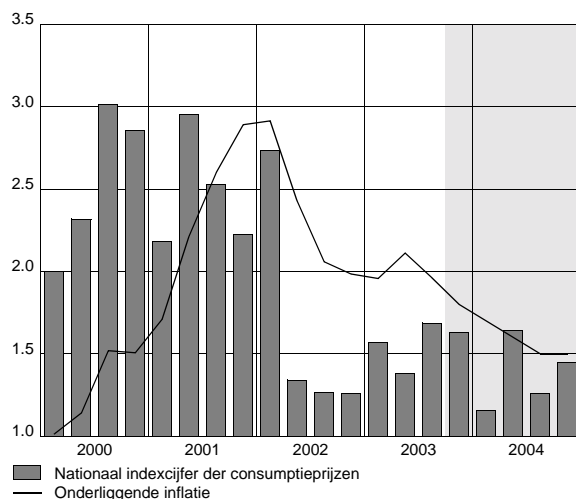
(11) Voor meer details over dit laatste, zie: 'Technische toelichting: weerslag van de gewijzigde financieringsmethoden van de Europese Unie op het bruto nationaal inkomen', opgenomen in: INR, Nationale Rekeningen, Deel 1, Jaaraggregaten 2002, april 2003.

3. Ontwikkeling van prijzen en lonen

►► Binnenlands prijsverloop

Na de piek van begin vorig jaar die o.a. veroorzaakt werd door een sterke toename van de verse voedingsprijzen, viel de inflatie terug in de daaropvolgende maanden. In de tweede helft van 2002 vertoonde de inflatie kleine schommelingen rond 1,3 %. De stabiliteit van de inflatie gedurende die periode is grotendeels te danken aan de onderliggende inflatie¹² die hardnekkig standgehouden heeft rond 2 %. Er waren enkele factoren die ervoor zorgden dat de jaargemiddelde groei van het nationaal indexcijfer der consumptieprijzen een stuk lager uitviel dan de onderliggende inflatie, waaronder de energieprijzen die gedurende het ganse jaar 2002 lager lagen dan een jaar eerder en de afschaffing van het kijk- en luistergeld die het indexcijfer neerwaarts beïnvloedt.

FIGUUR 12 Inflatie: verloop op kwartaalbasis
Jaar-op-jaar groeivoeten

Bron: FOD Economie, FPB

Dit jaar is het maandprofiel van de consumptieprijsinflatie sterk gelijklopend geweest met het prijsverloop van ruwe olie en verse groenten en fruit, aangezien zowel de onderliggende inflatie als de prijzen van de andere uitgesloten componenten redelijk stabiel waren. Zo nam de inflatie gedurende het eerste kwartaal van dit jaar toe tot 1,8 % in maart ten gevolge van de Irak-crisis die een olieprijsstijging tot 32 dollar per vat veroorzaakte, terwijl de daling gedurende het tweede kwartaal (tot 1 % in mei) in de hand gewerkt werd door de normalisatie van de olieprijsen. Gedurende de zomermaanden kwam

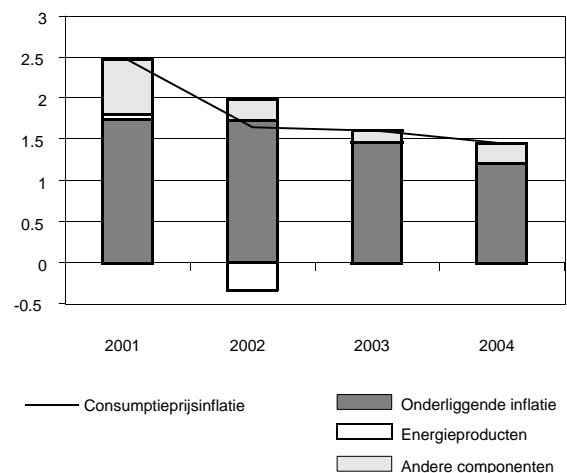
(12)Werden uitgesloten bij de berekening van de onderliggende inflatie: het effect van wijzigingen van BTW, accijnzen en andere indirecte belastingen, de verkeersbelasting, het kijk- en luistergeld, alsook het prijsverloop van waterverbruik, energie, tabak, alcohol, vleesproducten en verse groenten en fruit.

de inflatie terug boven 1,5 % terecht door een nieuwe toename van de olieprijsen en een forse stijging van de prijzen van verse groenten en fruit ten gevolge van de droogte.

De onderliggende inflatie bevindt zich nu reeds een jaar in de buurt van 2 %. Verwacht wordt dat de lagere invoerprijzen ten gevolge van de appreciatie van de euro, de gematigde ontwikkeling van de loonkosten per eenheid product en de negatieve output gap zullen zorgen voor een terugval van de onderliggende inflatie tot 1,5 % in de tweede helft van 2004.

Onderstaande figuur geeft aan dat de consumptieprijsinflatie dit jaar en vorig jaar ongeveer identiek zou zijn, hoewel daarachter een nogal verschillende samenstelling schuilgaat. Dit jaar zou de prijs van een vat Brent uitgedrukt in dollar gemiddeld ruim 12 % hoger liggen dan vorig jaar, terwijl de prijs uitgedrukt in euro nauwelijks zou wijzigen. Daaruit volgt dat de energieproducten in 2003 niet bijdragen tot de inflatie, terwijl vorig jaar nog een negatieve bijdrage van 0,3 procentpunt genoteerd werd. Het effect daarvan zou echter teniet gedaan worden o.a. door een terugval in de bijdrage van de onderliggende inflatie.

FIGUUR 13 Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen
Bijdrage (in %) tot de consumptieprijsinflatie

Bron: FOD Economie, FPB

In 2004 zou de consumptieprijsinflatie afnemen wat vooral een gevolg is van de kleinere bijdrage van de onderliggende inflatie die slechts gedeeltelijk gecompenseerd wordt door de iets hogere bijdrage van de 'andere componenten'. De grotere bijdrage van de 'andere componenten' heeft vooral te maken

met het verdwijnen, vanaf oktober 2003, van het negatieve effect van de afschaffing van het kijk- en luistergeld in het Vlaamse en het Brusselse Gewest op de inflatie. De energieproducten beïnvloeden de inflatie niet in 2004 aangezien ze opnieuw een nulbijdrage leveren.

Al bij al zou het nationaal indexcijfer der consumptieprijzen toenemen met 1,6 % in 2003 en 1,4 % in 2004, tegenover 1,6 % in 2002. De gezondheidsin-

dex, die geen rekening houdt met de prijswijzigingen van motorbrandstoffen, tabak en alcohol, zou een stijging laten optekenen van 1,4 % in 2003 en 1,3 % in 2004, na een groei met 1,8 % in 2002. De jaargemiddelde groei van de deflator van de private consumptie, die niet beïnvloed wordt door de afschaffing/verlaging van het kijk- en luistergeld, zou 1,8 % bedragen in 2003 en 1,4 % in 2004, tegenover 1,7 % vorig jaar.

➤➤ Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen

De spilindex voor de overheidssector werd laatst overschreden in mei van dit jaar. Als gevolg daarvan werden de sociale uitkeringen in juni 2003 en de lonen en wedden van het overheidspersoneel in juli 2003 met 2 % aangepast aan de toegenomen levensduurte.¹³ Overeenkomstig de maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex zou de spilindex (die momenteel 113,87 bedraagt) in 2004 niet overschreden worden.

(13) De programmawet van 2 januari 2001 (BS 13.01.2001) (art. 24-26) heeft de indexwetten van augustus 1971 en maart 1977 gewijzigd. Met ingang van begin 2001 worden de sociale uitkeringen geïndexeerd één maand nadat de afgevlakte (4-maands gewogen gemiddelde) gezondheidsindex de spilindex bereikt. De indexeringsmodaliteiten voor de wedden van het overheidspersoneel bleven ongewijzigd, d.w.z. dat die twee maanden na het overschrijden van de spilindex aangepast worden aan de gestegen levensduurte.

➤➤ Loonontwikkeling in de privé-sector

Ontwikkeling van de loonkosten

Sedert 1997 vindt de loonvorming in de privé-sector in België plaats in het kader van de wet van 26 juli 1996 ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen. Die wet heeft tot doel de Belgische loonontwikkeling af te stemmen op het gemiddelde verloop in de drie buurlanden. In het centraal akkoord dat de sociale gesprekspartners eind 2002 in toepassing van die wet voor de periode 2003-2004 afsloten, werd overeengekomen dat de uurloonkosten over beide jaren samen met 5,4 % mogen stijgen. Dat cij-

fer fungeerde als indicatieve norm voor de loononderhandelingen op sectoraal en ondernemingsvlak. Bovendien werd, gezien de conjunctureel ongunstige en onzekere situatie, in het centraal akkoord tevens een oproep gedaan om het zwaartepunt van de reële conventionele loonsverhogingen in de mate van het mogelijke naar 2004 te verschuiven. De eerste sectorale CAO's die voor de periode 2003-2004 werden ondertekend, blijken binnen de norm van het centraal akkoord te blijven.

TABEL 1 Opbouw van de loonkosten in de privé-sector

	2003	2004
Nominale uurloonkosten (cf. tabel B.4)	2.1	2.7
Nominale uurloonkosten, exclusief speciale programma's	2.3	2.8
<i>Verhoging als gevolg van:</i>		
Automatische loonindexering	1.3	1.4
Totale werkgeversbijdragen ^a	0.0	0.0
Bruto uurloonstijging vóór indexering ^b	1.0	1.4

a. Wettelijke, extra-legale en fictieve werkgeversbijdragen (loontrekkers excl. speciale programma's).

b. Reële conventionele loonstijgingen plus loondrift.

Gezien de afspraken gemaakt in het centraal akkoord 2003-2004 wordt in deze projectie uitgegaan van een gemiddelde uurloonkoststijging vóór indexering van 2,4 %¹⁴ over beide jaren samen. Eveneens in lijn met het centraal akkoord en met de ervaringen sinds het invoeren van de tweejaarlijkse loonnorm, wordt die globale stijging ongelijk ver-

deeld over beide jaren (resp. 1,0 % in 2003 en 1,4 % in 2004). Aangezien de inflatie¹⁵ (en indexering) minder hoog zou zijn dan verwacht werd op het moment van de loononderhandelingen, valt de nominale uurloonkoststijging in de privé-sector exclusief speciale programma's in deze projectie (5,1 %) lager uit dan de vooropgestelde 5,4 %.

Verder hebben de werkgeversbijdragen tijdens de jaren 2003-2004 nauwelijks invloed op de evolutie van de uurloonkosten. De impliciete werkgeversbij-

dragevoet (in procent van de brutoloonmassa) in ruime zin¹⁶ blijft nagenoeg constant, als resultante van een lichte daling van de werkgeversbijdragevoet aan de sociale zekerheid en een lichte toename van de extra-legale bijdragevoet.

(14) Nominale uurloonkoststijging van 5,4 % minus geraamde indexering op het moment van de collectieve loononderhandelingen (3,0 %). Die loonstijging wordt in deze vooruitzichten toegepast op de privé-sector exclusief speciale programma's, aangezien die laatste een eigen specifieke loonevolutie toegemeten krijgen.

(15) In deze projectie bedraagt de indexering in de privé-sector slechts 2,7 % over beide jaren samen.

(16) D.w.z. de werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid en de federale overheid, de fictieve bijdragen en de extra-legale bijdragen (ontvangen door de privé-sector, lees: verzekeringssector).

Bijdrageverminderingen en loonsubsidies¹⁷

Onderstaande tabel toont de ex ante loonlastenverlagingen toegekend aan de ondernemingen via werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies. De toename van het globaal bedrag in 2003 met 188 miljoen euro en met 131 miljoen in 2004 is zowel toe te schrijven aan de structurele vermindering als aan andere programma's.

joen stijgen. De oorzaken zijn de tijdelijke vermindering van de werkgeversbijdragen voor de financiering van het vakantiegeld van arbeiders (2002-2003) en de opstartgroei van de activaplanbanen. Die effecten verdwijnen in 2004, met als gevolg een daling van die categorie bijdrageverminderingen met 85 miljoen tot 289 miljoen euro.

Het forfaitaire en degressieve karakter van de structurele vermindering - in combinatie met de loonvoetgroei en de conjuncturele zwakte van de werkgelegenheid - verklaart waarom de structurele vermindering in 2003 slechts met 80 miljoen stijgt tot 2 798 miljoen euro. In 2004 zou de structurele vermindering echter tijdelijk versneld toenemen (met 171 miljoen) tot 2 969 miljoen als gevolg van de eliminatie van het verschil in de bijdrageverminderingen tussen de werknemers binnen de profit-sector en de conjuncturele opleving van de werkgelegenheid.

Vooral de hervorming van de activeringsmaatregel voor werklozen (de geleidelijke afbouw van diensten- en voordeelbanen ten gunste van de activaplanbanen) verklaart de gestage stijging van de loonsubsidies met 63 miljoen in 2003 en met 43 miljoen in 2004, tot 645 miljoen euro in 2004.

Ondanks de zwakke conjunctuur die het gebruik van sommige doelgerichte bijdrageverminderingen belemmert, zullen de overige werkgeversbijdrageverminderingen in 2003 met 45 miljoen tot 374 mil-

De uitbreiding van de persoonlijke bijdrageverminderingen voor lageloonverdieners via een verhoging van de forfaitaire vermindering en van de lage-loongrens resulteert in 2003 in een stijging met 53 miljoen tot 144 miljoen euro. De daling in 2004 met 28 miljoen (tot 116 miljoen euro) wordt verklaard door de forfaitair-degressieve aard van de bijdragevermindering en de loonvoetgroei.

TABEL 2 Ex ante loonlastenverlagingen voor ondernemingen en persoonlijke bijdrageverminderingen (mln. euro)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Werkgeversbijdrageverminderingen										
- totaal	1 035	1 306	1 195	1 595	1 518	2 597	2 976	3 046	3 172	3 258
- onvoorwaardelijke *	690	772	913	1.027	1.259	2.329	2.702	2.718	2.798	2.969
- overige	346	533	282	568	260	268	274	329	374	289
Loonsubsidies	0	0	13	86	210	367	511	539	602	645
Totaal werkgevers	1 035	1 306	1 208	1 681	1 728	2 964	3 487	3 585	3 773	3 904
Werknemers	0	0	0	0	0	93	103	91	144	116

* tot 1999Q1: lage lonen en maribel; vanaf 1999Q2: structurele vermindering, incl. bijkomende vermindering voor oudere werknemers vanaf 2002

(17) We herinneren eraan dat de hier opgenomen ramingen van de bijdrageverminderingen geen rekening houden met de voorstellen van de nieuwe Regering ten voordele van bepaalde categorieën werknemers.

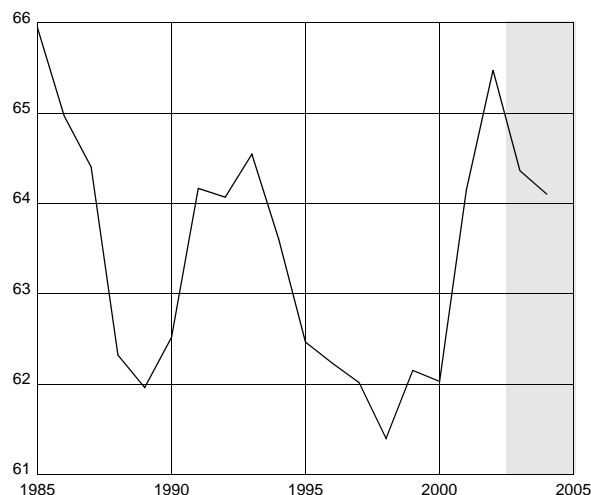
Ontwikkeling van de loonquote

De daling van de loonquote¹⁸ die tussen 1993 en 1998 werd waargenomen, werd in 1999 omgebogen. In 2002 bevond de loonquote zich zelfs boven het peil van 1993. De vrij gevoelige toename van de loonquote tussen 2000 en 2002 kan worden toegeschreven aan twee factoren. Ten eerste namen de lonen vóór indexering sterker toe dan de groei van de productiviteit. Het verschil tussen beide was vooral opvallend in 2001, toen de productiviteit een negatieve groeivoet te zien gaf. Immers, als gevolg van het feit dat de werkgelegenheid met vertraging reageert op een terugval in de economische activiteit, daalt de gemeten arbeidsproductiviteit tijdens de eerste kwartalen van een conjunctuurinzinking. Het spreekt vanzelf dat de loonontwikkeling zich onvoldoende (snel) aanpast aan dergelijke kortetermijnbewegingen in de productiviteit. Ten tweede lag in 2001 en 2002 de loonindexering in de privé-sector een stuk hoger dan de groei van de deflator van de toegevoegde waarde, wat de rendabiliteit van de ondernemingen ietwat uitholde en dus aanleiding gaf tot een verdere toename van de loonquote.

Een beheersing van de loonkosten (zoals overeengekomen in het centraal akkoord van eind 2002) zou, in combinatie met een herneming van de groei van de arbeidsproductiviteit, de loonquote in 2003

en 2004 doen afnemen. De daling van de loonquote in 2003 weerspiegelt bovendien de toename van de ondernemingsrendabiliteit als gevolg van de sterke ruilvoetwinsten, wat zich uit via een sterkere toename van de deflator van de toegevoegde waarde in vergelijking met de loonindexering. Ondanks de daling van de loonquote dit en volgend jaar zou deze in 2004 nog ruim 1 procentpunt hoger liggen dan het gemiddelde peil van de jaren 90.

FIGUUR 14 Ontwikkeling van de loonquote (sector van de ondernemingen)
In procent van de toegevoegde waarde

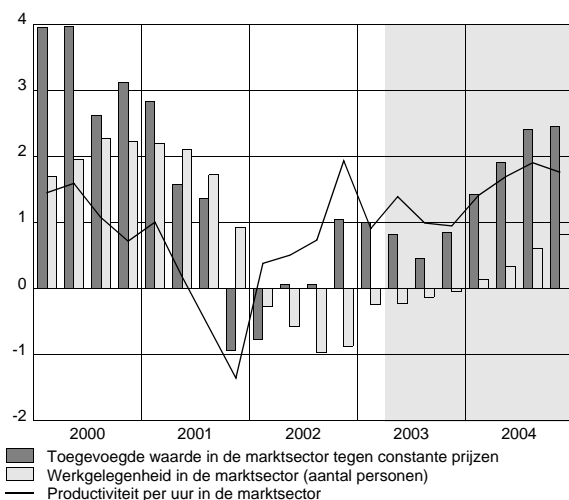
(18) Aandeel van de loonkosten in de toegevoegde waarde van de ondernemingen.

4. Arbeidsmarkt

De jaar-op-jaargroei van de toegevoegde waarde versterkte enigszins tijdens de tweede helft van 2002, maar plafonneerde vervolgens en zou zeer bescheiden blijven gedurende het volledige lopende jaar. Omdat de productiviteitsgroei in de loop van het jaar verzwakt, zou het verlies aan arbeidsplaatsen beperkt blijven. Kwartaal-op-kwartaal (en seizoengezuiverd) zou de werkgelegenheid in de marktsector tijdens de eerste drie kwartalen van dit jaar stabiliseren tot zeer licht dalen, terwijl tijdens het vierde kwartaal voor het eerst sinds twee jaar terug sprake kan zijn van een lichte toename. Jaar-op-jaar krimpt de werkgelegenheid in de marktsector nog tijdens de eerste drie kwartalen (rond -0,2 %), om vervolgens te stabiliseren tijdens het vierde kwartaal.

In de loop van 2004 zou de groei van de toegevoegde waarde dan geleidelijk aantrekken, zonder weliswaar de forse groei uit de periode 1999-2000 te benaderen. Gelijktijdig met het aantrekken van de economische groei, zou ook de productiviteitsgroei in kracht toenemen. Kwartaal-op-kwartaal neemt de werkgelegenheid in de marktsector gedurende het volledige jaar toe (gemiddeld met 0,2 % per kwartaal), zodat jaar-op-jaar de groeivoet van de werkgelegenheid geleidelijk stijgt van 0,2 % (eerste kwartaal) naar 0,8 % (laatste kwartaal).

FIGUUR 15 Ontwikkeling van de toegevoegde waarde, de werkgelegenheid en de productiviteit
Jaar-op-jaar groeivoeten

Bron: INR, FPB

In jaargemiddelden loopt de productiviteitsgroei per uur in de sector van de ondernemingen op van 1,0 % in 2002 naar 1,3 % in 2003. Nochtans nemen de reële¹⁹ loonkosten per uur slechts zeer matig toe in 2003 (met 0,9 % tegenover 2,0 % in 2002). De toename van de jaarlijkse productiviteitsgroei in 2003

moet dan ook eerder toegeschreven worden aan de lage waarden die de productiviteit nog bereikte in de eerste helft van 2002, een typisch fenomeen waarmee een conjuncturele inzinking in eerste instantie gepaard gaat, zoals blijkt uit bovenstaande grafiek. In 2004 zouden zowel de groei van de reële loonkosten per uur (1,4 %) als de productiviteitsgroei per uur (1,8 %) versnellen.

De verdere uitbreiding van het aantal activeringen dat gesubsidieerd wordt door de RVA drukt de productiviteitsgroei enigszins. Hun aantal (exclusief overheidssector) neemt toe met 9 900 personen in 2003 en met 6 900 personen in 2004, uitsluitend als gevolg van het toenemend beroep dat gedaan wordt op de maatregel die de voormalige 'dienstenbanen' en het 'voordeelbanenplan' samensmelt tot een veralgemeend activeringsprogramma. Het totale aantal RVA-activeringen buiten de overheidssector bedraagt daardoor 48 000 personen in 2004, wat neerkomt op 1,8 % van de loon-en weddetrekkende werkgelegenheid.

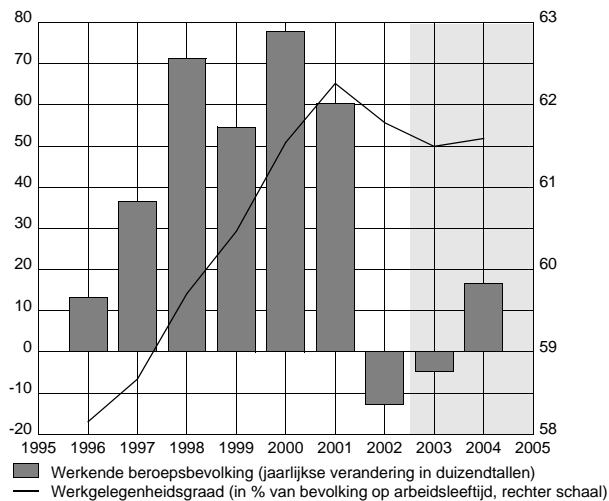
Het relatieve belang van interimarbeid nam af tijdens het afgelopen jaar. Nochtans zit globaal genomen deeltijdarbeid terug in de lift sinds 2002, na een periode (1999-2001) waarin het percentage deeltijdse loon- en weddetrekkenden beduidend minder sterk groeide dan voorheen. Die evolutie heeft een negatieve impact op de gemiddelde arbeidsduur in zowel 2003 als 2004 (ten belope van afgerond -0,2 % in beide jaren). Bovendien daalt in een aantal bedrijfstakken de wettelijke arbeidsduur naar maximaal 38 uur per week vanaf 2003; ook die factor drukt de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur. Daar staat tegenover dat het aantrekken van de conjunctuur het aantal gepresteerde uren per voltijdse werknemer positief beïnvloedt. Rekening houdend met al die factoren, zou de gemiddelde arbeidsduur per werknemer zowel in 2003 als in 2004 licht afnemen (met afgerond 0,1 %). De groei van de productiviteit per hoofd in de marktsector zou daardoor tijdens beide jaren onder de groei van de productiviteit per uur liggen en afgerond respectievelijk 1,2 % en 1,6 % bedragen.

Met die productiviteitsevolutie zou de werkgelegenheid in de marktsector nog dalen met afgerond 0,2 % in 2003 (een verlies van 5 000 arbeidsplaatsen), maar opnieuw toenemen (met 0,5 %, 17 000 bijkomende arbeidsplaatsen) in 2004. Omdat noch de werkgelegenheid bij de overheid noch het saldo van de grensarbeid noemenswaardige veranderingen ondergaan, zou de totale werkende bevolking op nagenoeg identieke wijze evolueren als de werkgelegenheid in de marktsector.

(19) Hier gedefinieerd als loonkosten vóór indexering.

De bevolking op arbeidleeftijd neemt - ook na het afsluiten van de regularisatiecampagne - nog fors toe in 2003 (met 24 000 personen) en in 2004 (met 16 000 personen). De toename van het aantal werkende personen in 2004 vertaalt zich daarom slechts in een zeer bescheiden stijging van de werkgelegenheidsgraad²⁰, van 61,5 % in 2003 naar 61,6 % in 2004, na twee jaar van opeenvolgende daling (in 2001 bedroeg de werkgelegenheidsgraad nog 62,3 %, in 2002 61,8 %).

FIGUUR 16 Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad
Jaargemiddelden

Bron: FOD Werkgelegenheid, FPB

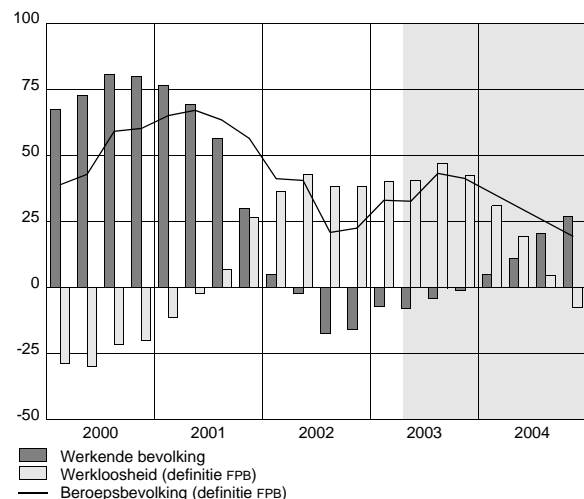
De conjuncturele inzinking heeft een halt toegevoerd aan de gestage afname van het aantal bruggepensioneerden. In jaargemiddelden daalde het aantal mensen in dat statuut van 134 800 personen in 1996 naar 106 500 personen in 2002, ondanks de ververschrijdende vergrijzing van de werkgelegenheid, die de voedingsbodem voor de instroom in het statuut doet vergroten. Sinds begin 2002 stabiliseerde de maand-op-maand evolutie van het aantal bruggepensioneerden echter en tijdens de eerste jaarhelft van 2003 steeg hun aantal met meer dan 1 000 personen. In jaargemiddelden zou het aantal bruggepensioneerden licht stijgen in 2003 (met 900 personen) en vervolgens terug afnemen in 2004 (met 1 000 personen). De minder goede conjuncturele omstandigheden zorgden dus voor een tijdelijke opstoot (en in elk geval voor een minder sterke afname dan voorheen) van het aantal mensen dat de arbeidsmarkt vervroegd verlaat via het statuut van

(20) Hier gemeten als de verhouding tussen de totale werkende bevolking (concept nationale rekeningen, inclusief werkende personen van 65 jaar en ouder) en de bevolking op arbeidleeftijd (15 tot en met 64 jaar). Er zij op gewezen dat, na de opwaartse herraaming van het niveau van de werkgelegenheid in de historische INR-reeksen, de cijfers voor de werkgelegenheidsgraad niet langer vergelijkbaar zijn met de cijfers die gehanteerd werden in de 'Economische begroting 2003' van september 2002.

bruggepensioneerde en op die manier een duurzaam negatief effect uitoefent op de ontwikkeling van het arbeidsaanbod.

Ook de demografie draagt nog nauwelijks bij tot de ontwikkeling van het arbeidsaanbod. De bevolking op arbeidleeftijd stijgt nog wel, maar terzelfdertijd neemt het gewicht van (oudere) leeftijdsklassen, waarvan de activiteitsgraden op een lager peil liggen, toe. Desalniettemin blijft de beroepsbevolking²¹ verder toenemen, met 38 000 personen in 2003 en met 28 000 personen in 2004, onder impuls van de structurele tendens naar hogere participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt (nog versterkt omdat de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen vanaf januari 2003 opnieuw met één jaar verhoogd is).

FIGUUR 17 Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking²²
Kwartaal-op-kwartaal verandering in duizendtallen

Bron: INR, RVA, FPB

Jaar-op-jaar zou de werkende bevolking terug licht beginnen toenemen vanaf het laatste kwartaal van 2003, toename die geleidelijk aan kracht wint tijdens het komende jaar. Slechts vanaf het laatste kwartaal van 2004 zou die toename groter zijn dan de stijging van de beroepsbevolking, zodat jaar-op-jaar de werkloosheid²³ blijft toenemen tot en met het derde trimester van 2004. Kwartaal-op-kwartaal zou de

(21) In ruime zin, inclusief niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen ('oudere werklozen').

(22) Vanaf november 2001 hanteren FOREM en BGDA een andere methode voor de telling van het aantal werkzoekenden dan voorheen. Om breuken in de historische reeksen te vermijden, werden de gepubliceerde cijfers voor het aantal werkzoekenden voorafgaand aan november 2001 herraamd en vergelijkbaar gemaakt met de nieuwe tellingsmethode.

(23) In ruime zin: de bij de regionale instanties voor arbeidsbemiddeling geregistreerde werkzoekenden plus de 'oudere werklozen'.

werkloosheid weliswaar reeds beduidend afnemen vanaf het tweede kwartaal van volgend jaar. In jaargemiddelden komen er in 2003 nog eens 42 500 werklozen bij, na de reeds gevoelige toename met 39 000 personen in 2002. Omwille van het sterk negatieve overloopeffect blijft ook in 2004 de werkloosheid in jaargemiddelden toenemen (met 11 000 personen). De werkloosheidsgraad (definitie FPB) blijft daardoor stijgen, van 13,3 % in 2002 naar 14,1 % in 2003 en naar 14,2 % in 2004. De werkloosheidsgraad die door Eurostat gehanteerd wordt voor België (bron: arbeidskrachtenenquête; in jaargemiddelden) zou toenemen van 7,3 % in 2002 naar 8,0 % in 2003 en naar 8,2 % in 2004.

Binnen de werkloosheid in ruime zin (definitie FPB) wordt de invloed voelbaar van de maatregel die de bodemleeftijd voor het verwerven van het statuut van 'niet werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werkloze' ('oudere werkloze') geleidelijk optrekt van 50 jaar naar 56 jaar vanaf midden 2002, 57 jaar vanaf midden 2003 en 58 jaar vanaf midden 2004. Het aantal mensen dat vervroegd uittreedt uit de arbeidsmarkt via dat statuut verdubbelde nog tussen 1995 en 2002 (van 70 000 naar 152 000 personen), maar zou onder impuls van de nieuwe maatregel zowel in 2003 (met 3 000 personen) als in 2004 (met 5 000 personen) afnemen. Het aantal werkzoekenden van 50 jaar of meer zou echter terzelfdertijd sterk toenemen, zowel in 2003 (met 13 000 personen) als in 2004 (met 17 500 personen).

➤➤ Bijlage

Tabel A.	Internationale omgeving en financiële indicatoren
Tabel B.1.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen
Tabel B.2.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen constante prijzen
Tabel B.3.	Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën
Tabel B.4.	Loonmassa in de privé-sector: evolutie en determinanten
Tabel B.5.	Situatie op de arbeidsmarkt
Tabel B.5.bis	Situatie op de arbeidsmarkt - detail
Tabel B.6.	Rekening van de particulieren
Tabel B.7.	Reëel beschikbaar inkomen van particulieren
Tabel B.8.	Rekening van de ondernemingen
Tabel B.9.	Verrichtingen met het buitenland

Tabel A. Internationale omgeving en financiële indicatoren*Groeivoeten - tenzij anders vermeld*

	01	02	03	04
Volume buitenlandse afzetmarkten van België	0.7	0.9	3.0	5.8
Nominale effectieve wisselkoers voor België (1) (2)	0.5	1.0	3.6	0.1
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro) (2)	89.5	94.1	111.3	111.1
Wereldhandelsprijzen				
Goederen excl. energie (in euro) (3)	0.2	-2.1	-3.6	0.1
Energie (Brent-olieprijs: USD per barrel)	24.4	25.0	28.1	25.2
Rentevoeten eurogebied (peil)				
Korte rente (EURIBOR op 3 maand) (2)	4.3	3.3	2.3	2.4
Lange rente (10 jaar) (2) (4)	5.0	4.9	4.1	4.3
Rentevoeten België (peil)				
Korte rente (interbancair tarief, 3 maand)	4.2	3.3	2.3	2.4
Lange rente (OLO, 10 jaar)	5.1	5.0	4.1	4.3

(1) Een positief (negatief) teken wijst op een appreciatie (depreciatie)

(2) Toekomstige waarden: technische hypothese berekend op basis van termijnkoersen

(3) Gewogen gemiddelde van de goederenuitvoerprijzen (excl. energie) van onze handelspartners

(4) Gewogen gemiddelde voor de landen van het eurogebied

Tabel B.1. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen*Miljarden euro*

	01	02	03	04
Consumptieve bestedingen van de particulieren	138.56	141.51	145.95	150.20
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan:	55.09	58.06	60.63	62.72
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	4.82	5.27	5.41	5.68
b. Lonen, wedden en pensioenen	29.54	31.17	32.25	33.02
c. Sociale uitkeringen in natura	16.69	17.41	18.69	19.69
Bruto vaste kapitaalvorming	53.09	51.56	52.64	54.72
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	36.67	35.02	35.72	37.12
b. Overheidsinvesteringen	3.96	4.09	4.17	4.48
c. Investeringen in woongebouwen	12.46	12.45	12.75	13.12
Voorraadwijziging	-1.10	-0.59	-0.56	-0.61
Totaal van de nationale bestedingen	245.65	250.54	258.67	267.03
Uitvoer van goederen en diensten	217.80	218.02	217.69	225.88
Invoer van goederen en diensten	209.65	208.54	207.50	214.95
Bruto binnenlands product	253.80	260.01	268.86	277.96
Bruto nationaal inkomen	258.01	265.97	274.91	284.42

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

Tabel B.2. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen constante prijzen

<i>Groeivoeten</i>				
	01	02	03	04
Consumptieve bestedingen van de particulieren	0.8	0.4	1.3	1.5
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan:	2.7	1.9	1.9	1.6
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	2.4	8.5	1.0	3.5
b. Lonen, wedden en pensioenen	1.4	1.0	0.9	0.7
c. Sociale uitkeringen in natura	5.5	1.7	4.6	3.1
Bruto vaste kapitaalvorming	0.3	-2.5	2.1	2.9
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	2.2	-2.6	2.6	2.8
b. Overheidsinvesteringen	-12.5	1.6	0.8	5.8
c. Investeringen in woongebouwen	-0.6	-3.3	0.9	2.1
Voorraadwijziging (2)	-0.6	0.7	0.2	0.0
Totaal van de nationale bestedingen	0.4	0.8	1.8	1.8
Uitvoer van goederen en diensten	1.3	1.0	-1.1	4.8
Invoer van goederen en diensten	1.1	1.2	-0.1	5.0
Netto-uitvoer (2)	0.2	-0.1	-0.9	-0.0
Bruto binnenlands product	0.6	0.7	0.9	1.8
Reëel bruto binnenlands inkomen	0.6	1.4	2.0	2.1
Reëel bruto nationaal inkomen	0.4	2.0	2.0	2.1
<i>Pro memorie:</i>				
Output gap (in % van het potentiële bbp)	0.7	-0.6	-1.6	-1.7

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bijdrage tot de groei van het bbp

Tabel B.3. Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën

<i>Groeivoeten</i>	01	02	03	04
Consumptieve bestedingen van de particulieren	2.5	1.7	1.8	1.4
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan:	2.4	3.4	2.5	1.8
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	1.2	0.7	1.7	1.4
b. Lonen, wedden en pensioenen	3.0	4.5	2.5	1.7
c. Sociale uitkeringen in natura	2.1	2.5	2.6	2.1
Bruto vaste kapitaalvorming	0.6	-0.4	0.0	1.1
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	0.4	-1.9	-0.6	1.1
b. Overheidsinvesteringen	0.8	1.6	1.3	1.4
c. Investeringen in woongebouwen	1.1	3.3	1.5	0.8
Totaal van de nationale bestedingen	1.8	1.2	1.4	1.4
Uitvoer van goederen en diensten	1.5	-0.9	1.0	-1.0
Invoer van goederen en diensten	1.5	-1.7	-0.4	-1.3
Ruilvoet	-0.0	0.8	1.4	0.3
Bruto binnenlands product	1.8	1.7	2.5	1.6
<i>Pro memorie:</i>				
Deflator van de totale finale vraag	1.6	0.2	1.2	0.3
Bijdrage van:				
(a) Kosten van binnenlandse oorsprong = (a1)+(a2)+(a3)	1.0	0.9	1.4	0.9
(a1) Loonkosten per product	1.4	0.9	0.4	0.4
(a2) Netto indirecte belastingen per product	-0.1	0.2	0.1	0.0
(a3) Winstmarges per product (2)	-0.3	-0.2	0.8	0.4
(b) Invoerkosten	0.7	-0.8	-0.2	-0.6

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bruto-exploitatieoverschot van de nationale economie en gemengd inkomen van de zelfstandigen

Tabel B.4. Loonmassa in de privé-sector: evolutie en determinanten*Jaargemiddelde groeivoeten, tenzij anders vermeld*

	01	02	03	04
<i>Loontrekkenden in de privé-sector</i>				
Loonkost per werkelijk arbeidsuur	3.9	4.5	2.1	2.7
Loonkost per persoon	3.6	4.4	2.0	2.6
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur	3.6	4.3	2.2	2.7
Brutoloon per persoon	3.4	4.1	2.0	2.6
Indexering	2.6	2.3	1.3	1.4
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur voor indexering	1.0	2.0	0.8	1.3
Brutoloon per persoon voor indexering	0.8	1.8	0.7	1.2
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal uren)	2.1	-1.0	-0.2	0.7
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal personen)	2.3	-0.8	-0.1	0.7
Loonmassa inclusief werkgeversbijdragen (1)	6.0	3.5	1.9	3.4
Loonmassa exclusief werkgeversbijdragen	5.8	3.3	2.0	3.4
<i>Impliciete bijdragevoeten (in % van brutoloonmassa)</i>				
Werkgeversbijdragen (sensu lato) (1)	32.9	33.2	33.1	33.1
Werkgeversbijdragen (sensu stricto) (2)	24.3	24.4	24.3	24.2
Werknemersbijdragen (3)	11.0	11.1	11.1	11.1
<i>Inflatie en indexering</i>				
Inflatie: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2.5	1.6	1.6	1.4
Inflatie: gezondheidsindex	2.7	1.8	1.4	1.3
Indexering lonen en wedden overheidssector	2.3	2.7	1.3	1.2
Indexering sociale prestaties	2.5	2.7	1.3	0.8
<i>Marktsector (loontrekkenden en zelfstandigen)</i>				
Toegevoegde waarde in constante prijzen	0.9	0.1	1.1	2.2
Arbeidsvolume (in aantal uren)	1.4	-0.9	-0.3	0.4
Productiviteit per werkelijk arbeidsuur	-0.5	1.0	1.3	1.8

(1) Inclusief fictieve, extra-legale en werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid

(2) Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid

(3) Exclusief vrijwillige werknemersbijdragen

Tabel B.5. Situatie op de arbeidsmarkt*Duizendtallen, jaargemiddelden*

	01	02	03	04
I. Totale bevolking (II+III)	10286.6	10332.9	10368.0	10391.5
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6743.3	6774.8	6798.7	6815.0
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5483.4	5503.4	5500.9	5496.9
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	4803.1	4829.5	4867.0	4894.7
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4148.5	4136.1	4131.1	4147.5
(a) Loon- en weddetrekkenden (1)	2718.3	2695.7	2693.8	2714.0
(b) Zelfstandigen	682.8	679.4	676.0	672.6
(c) Overheidsadministratie (2)	747.3	761.0	761.3	760.9
V. Grensarbeid (saldo)	49.9	49.5	49.7	49.9
VI. Werkloosheid (concept FPB)	604.7	643.8	686.2	697.2
(a) Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	346.9	375.4	413.9	428.0
(b) Overige verplicht ingeschreven werklozen	71.1	77.8	83.5	84.2
(c) Niet verplicht ingeschreven werkzoekenden	38.9	38.2	39.5	40.6
(d) Oudere niet werkzoekende uvw's (3)	147.9	152.3	149.3	144.3
Werkloosheidsgraad (VI/III)	12.6	13.3	14.1	14.2
Activiteitsgraad (III/I.bis)	71.2	71.3	71.6	71.8
Werkgelegenheidsgraad (IV+V/I.bis)	62.3	61.8	61.5	61.6
<i>Pro memorie</i>				
Werkloosheidsgraad (Eurostat standaard)	6.7	7.3	8.0	8.2

(1) Inclusief PWA, HIP, ACT, HOW, EWE

(2) Inclusief DSP

(3) Stat Info definitie (op basis van betalingen)

Tabel B.5.bis Situatie op de arbeidsmarkt - detail*Duizendtallen, jaargemiddelden*

	01	02	03	04
I. Totale bevolking (II+III)	10286.6	10332.9	10368.0	10391.5
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6743.3	6774.8	6798.7	6815.0
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5483.4	5503.4	5500.9	5496.9
<i>waarvan: met RVA-uitkering</i>	171.9	170.1	170.6	170.5
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen (1)	9.2	8.0	7.0	6.0
- Vrijgestelden om reden van studies (1)	12.7	14.4	15.0	15.4
- Volledige loopbaanonderbreking (1)(2)	29.9	29.7	28.1	28.6
- Conventioneel voltijds brugpensioen (1)	110.0	106.5	107.4	106.3
- Volledig werklozen in beroepsopleiding (1)	10.2	11.6	13.1	14.3
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	4803.1	4829.5	4867.0	4894.7
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4148.5	4136.1	4131.1	4147.5
<i>waarvan: ingeschreven bij RVA/BGDA/FOREM/VDAB (3):</i>	254.0	266.1	294.4	314.9
<i>- met RVA-uitkering:</i>	155.3	179.3	215.7	233.9
* Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering (1)	38.1	40.0	41.9	43.6
* Activering (1)	33.2	36.3	46.3	53.2
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (1)	16.4	16.7	17.2	17.3
** Herinschakelingsprogramma (1)	11.1	8.1	3.6	1.4
** Plan 'activa' (1)	0.0	6.5	20.1	28.6
** Herintegratie oudere werklozen (1)	0.0	0.0	0.3	0.7
** Doorstromingsprogramma (1)	5.7	5.0	5.1	5.1
** Eerste werkervaring (1)	0.0	0.0	0.0	0.0
* Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (1)(2)	82.1	101.0	125.5	135.1
* Deelt. bruggepensioneerden (1)	1.2	1.2	1.2	1.2
* Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats (1)	0.7	0.7	0.7	0.8
<i>- zonder RVA-uitkering:</i>	98.7	86.8	78.8	81.1
* Deelt. zonder IGU (4)	31.2	23.2	15.2	15.2
* Deeltijds werkende jongeren in wachttijd	10.8	11.0	11.9	14.2
* Vrij ingeschreven werkzoekenden en andere	56.7	52.7	51.7	51.7
V. Grensarbeid (saldo)	49.9	49.5	49.7	49.9
VI. Werkloosheid (concept FPB)	604.7	643.8	686.2	697.2
a. Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	346.9	375.4	413.9	428.0
b. Overige verplicht ingeschreven werklozen	71.1	77.8	83.5	84.2
- Jongeren in wachttijd	43.0	46.7	47.7	47.1
- Andere, waarvan:	28.1	31.1	35.8	37.1
Aanspraak op overbruggingsuitkering (1)	0.3	0.3	0.3	0.3
c. Niet verplicht ingeschreven werkzoekenden	38.9	38.2	39.5	40.6
d. Oudere niet werkzoekende uvw's (1)	147.9	152.3	149.3	144.3
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	27.0	28.2	29.7	30.2
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1) (budgettaire eenheden)	35.2	38.6	41.6	41.1
p.m. uvw-wz (1) - jaarlijkse verandering	-6.1	34.9	38.4	14.2

(1) Stat Info definities (op basis van betalingen)

(2) Inclusief tijdskrediet

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(4) Deeltijdse werknemers met behoud van rechten die al dan niet een inkomensgarantie-uitkering (IGU) genieten

Tabel B.6. Rekening van de particulieren (1)

Miljarden euro

	01	02	03	04
I. Lopende transacties				
a. Middelen	242.50	250.96	257.69	265.66
1. Netto-exploitatietoerschoot	7.77	7.79	8.12	8.41
2. Gemengd inkomen	22.81	23.04	23.45	24.02
3. Beloning van werknemers	137.17	142.59	145.78	150.43
Brutolonen	103.01	106.91	109.30	112.79
Werkelijke sociale premies ten laste van werkgevers	26.56	27.67	28.19	29.11
Toegerekende sociale premies ten laste van werkgevers	7.60	8.01	8.29	8.54
4. Netto-inkomen uit vermogen	24.11	23.90	23.96	24.57
Ontvangen rente	15.58	16.38	16.35	16.33
Betaalde rente (-)	5.78	5.67	5.83	5.86
Winstuitkeringen	9.92	8.70	8.67	9.04
Overige	4.40	4.49	4.76	5.04
5. Sociale uitkeringen	47.09	50.02	52.38	53.78
6. Overige netto-inkomensoverdrachten	2.02	1.86	2.33	2.64
7. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	1.54	1.76	1.67	1.82
b. Bestedingen	226.03	232.40	238.11	244.90
1. Belastingen op inkomen en vermogen	36.15	37.15	37.24	38.05
2. Sociale premies, waarvan:	51.31	53.74	54.91	56.65
Werkelijke sociale premies	43.82	45.84	46.74	48.24
Toegerekende sociale premies	7.49	7.90	8.17	8.41
3. Consumptieve bestedingen	138.56	141.51	145.95	150.20
c. Nettobesparingen	16.47	18.56	19.58	20.76
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	0.64	0.99	0.90	0.94
b. Bestedingen	7.22	7.32	7.36	7.36
1. Bruto vaste kapitaalvorming	14.78	14.82	15.16	15.63
2. Afschrijvingen (-)	8.80	8.88	9.29	9.75
3. Vermogensheffingen	1.21	1.27	1.33	1.34
4. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	-0.05	-0.10	-0.10	-0.10
5. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	-0.22	-0.03	-0.03	-0.03
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	0.31	0.25	0.28	0.27
III. Vorderingenoverschoot (+) of tekort (-)	9.89	12.23	13.13	14.34
in % van het bbp	3.90	4.71	4.88	5.16

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.7. Reëel beschikbaar inkomen van particulieren (1)

<i>Groeivoeten</i>	01	02	03	04
Primair bruto-inkomen	2.1	1.0	0.3	1.7
<i>a. Lonen, waarvan:</i>	3.1	2.2	0.4	1.8
Ondernemingen	3.5	1.8	0.1	2.0
Overheid	1.9	3.8	1.6	1.0
Grensarbeiders	3.1	2.3	0.3	3.2
<i>b. Bruto-exploitatieoverschot en inkomen zelfstandigen</i>	-0.8	-0.8	1.1	1.8
Bruto-exploitatieoverschot van particulieren	1.4	-1.1	2.5	2.9
Gemengd inkomen van zelfstandigen	-2.2	-0.7	0.0	1.0
<i>c. Netto-inkomen uit vermogen, waarvan:</i>	1.1	-2.5	-1.5	1.1
Ontvangen rente	-1.5	3.4	-2.0	-1.5
Betaalde rente (-)	-0.3	-3.7	1.0	-0.9
Winstuitkeringen	2.5	-13.8	-2.1	2.8
Secundaire inkomensverdeling				
<i>a. Overdrachten aan particulieren, waarvan:</i>	2.9	3.9	3.6	1.7
Sociale uitkeringen	2.5	4.4	2.9	1.2
<i>b. Socialezekerheidspremies (-)</i>	3.7	3.0	0.4	1.7
Werkelijke sociale premies	3.5	2.8	0.2	1.8
Toegerekende sociale premies	4.8	3.6	1.7	1.5
<i>c. Belastingen op inkomen en vermogen (-)</i>	2.7	1.0	-1.5	0.7
Bruto beschikbaar inkomen van de particulieren	1.7	1.3	1.7	1.9

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.8. Rekening van de ondernemingen

Miljarden euro

	01	02	03	04
I. Lopende transacties				
a. Middelen	22.13	22.20	24.42	25.13
1. Netto-exploitatietoerschoot	28.28	26.16	29.24	30.75
2. Sociale premies	8.65	9.38	9.60	10.00
Werkelijke premies ten laste van de werkgevers	4.50	4.78	4.85	5.08
Premies ten laste van de werknemers	1.90	2.22	2.26	2.33
Toegerekende sociale premies	2.25	2.37	2.48	2.59
3. Netto-inkomen uit vermogen	-7.14	-6.29	-7.14	-8.08
4. Overige netto-inkomenoverdrachten	0.56	0.83	0.88	0.90
5. Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (-)	8.22	7.89	8.16	8.44
b. Bestedingen	17.55	18.31	18.55	19.13
1. Belastingen op inkomen en vermogen	8.38	8.41	8.43	8.58
2. Sociale uitkeringen	7.64	8.14	8.45	8.72
Particuliere sociale verzekering met fondsvorming	4.76	5.15	5.36	5.50
Rechtstreekse uitkeringen sociale verzekering door werkgevers	2.87	2.98	3.10	3.23
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	1.54	1.76	1.67	1.82
c. Nettobesparingen	4.58	3.89	5.87	6.00
II. Kapitaaltransacties.				
a. Middelen	2.52	3.13	2.96	3.30
b. Bestedingen	8.41	6.54	6.33	6.27
1. Bruto vaste kapitaalvorming	34.35	32.65	33.30	34.61
2. Afschrijvingen (-)	26.34	27.23	27.93	29.13
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	0.60	0.30	0.14	0.14
4. Veranderingen in voorraden	-1.04	-0.53	-0.47	-0.52
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0.00	0.00	0.00	0.00
6. Te betalen kapitaaloverdrachten	0.83	1.34	1.29	1.18
III. Vorderingenoverschoot (+) of tekort (-)	-1.31	0.48	2.49	3.03
in % van het bbp	-0.51	0.18	0.93	1.09

Tabel B.9. Verrichtingen met het buitenland

Miljarden euro

	01	02	03	04
I. Lopende verrichtingen				
a. Bestedingen	213.59	211.09	210.50	218.12
1. Invoer van goederen en diensten	209.65	208.54	207.50	214.95
2. Beloning van werknemers	1.09	1.20	1.35	1.46
3. Indirecte belastingen (op productie en invoer)	2.48	2.26	2.30	2.12
4. Netto-inkomen uit vermogen (-)	2.83	4.26	4.33	4.39
5. Overige netto-inkomensoverdrachten	1.54	1.69	1.91	2.13
6. Sociale premies	1.18	1.13	1.18	1.25
7. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0.50	0.53	0.58	0.61
b. Middelen	223.77	224.28	224.27	232.80
1. Uitvoer van goederen en diensten	217.80	218.02	217.69	225.88
2. Beloning van werknemers	4.21	4.45	4.66	4.93
3. Subsidies	0.73	0.71	0.71	0.71
4. Belastingen op inkomen en vermogen	0.14	0.19	0.20	0.21
5. Sociale premies	0.38	0.42	0.47	0.51
6. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0.50	0.48	0.53	0.56
c. Saldo van lopende verrichtingen	10.17	13.19	13.78	14.68
II. Kapitaalverrichtingen	-0.33	-0.37	-0.53	-0.55
1. Netto-kapitaaloverdrachten	-0.37	-0.32	-0.47	-0.49
2. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa (-)	-0.04	0.06	0.06	0.06
III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-) van de nationale economie	9.85	12.81	13.25	14.13
in % van het bbp	3.88	4.93	4.93	5.08

Disponible en français

Verantwoordelijke uitgever: Henri Bogaert - Wettelijk Depot: D/2003/7433/30